

Metodički pristupi književnom djelu Marcela Prousta

Šojo, Sonja

Master's thesis / Diplomski rad

2014

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:142:905954>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-18**

FILOZOFSKI FAKULTET
SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet

Diplomski studij Hrvatskog jezika i književnosti i Engleskog jezika i
književnosti

Sonja Šojo

Metodički pristupi književnom djelu Marcela Prousta

Diplomski rad

Mentor: doc. dr. sc. Jakov Sabljic

Osijek, 2014.

Sažetak: Rad donosi podatke o životu i stvaralaštvu Marcela Prousta. Predstavlja se ukratko Proustovo životno djelo – ciklus romana *U traganju za izgubljenim vremenom*. Analizira se zastupljenost Prousta u programu Hrvatskoga jezika te udžbenicima i čitankama za gimnazije i srednje strukovne škole. Iznose se podaci o obradi Prousta u metodičkoj literaturi. Opisuje se primjer jedne nastavne obrade Proustova romana *Combray* iz školske prakse. Na kraju se rada predlažu novi metodički pristupi Proustovu životu i djelu.

Ključne riječi: Marcel Proust, *U traganju za izgubljenim vremenom*, *Combray*, metodika, nastava

SADRŽAJ:

1. Uvod.....	4
2. O životu i stvaralaštvu Marcela Prousta.....	5
2. 1. Iz života Marcela Prousta.....	5
2. 2. Književno stvaralaštvo Marcela Prousta.....	8
3. <i>U traganju za izgubljenim vremenom (A la recherche du temps perdu)</i>	10
3. 1. Književno-povijesna pozadina ciklusa romana.....	10
4. Marcel Proust u programu Hrvatskog jezika.....	14
5. Marcel Proust u školskim udžbenicima i čitankama.....	15
6. Marcel Proust u metodičkoj literaturi.....	22
6. 1. Metodički obrađena lektira – <i>Put k Swannu: Combray</i>	24
7. Školska interpretacija književnog djela <i>Combray</i> Marcela Prousta.....	27
7.1. Nastavna obrada književnog djela <i>Combray</i> Marcela Prousta.....	27
8. Prijedlozi novih nastavnih sati.....	30
8. 1. <i>Combray</i> u interpretacijsko-analitičkom nastavnom sustavu.....	30
8. 2. <i>Combray</i> u problemsko-stvaralačkom nastavnom sustavu.....	32
8. 3. Dodatni metodički pristupi za obradu književnog djela Marcela Prousta.....	33
8. 3. 1. Projektna nastava: <i>Marcel Proust – hedonizam osjetila</i>	38
9. Zaključak.....	42
10. Prilozi.....	43
11. Literatura.....	63
12. Internetski izvori.....	65

1. Uvod

Rad je posvećen životu i stvaralaštvu Marcela Prousta koji je živio i stvarao u prvome razdoblju moderne. Svojim životnim djelom, ciklusom romana *U traganju za izgubljenim vremenom* („roman-rijeka“), donosi novi pristup u razvoju proznoga djela. Ulaženjem u podsvijest glavnoga lika svoga romana otkriva svijet jednoga pojedinca čije je postojanje usmjereno otkrivanju smisla. Proust je učinio otklon od tradicionalnog razvijanja radnje, napustivši objektivni i kronološki slijed događaja, razbivši izlaganje fabule rečenicama koje teku kao rijeka i obiluju brojnim asocijacijama i usporedbama. Njegovi romani obogaćeni su esejističkim odlomcima o filozofskim pogledima na život te doživljajima umjetnosti uopće. Proustov roman traži učena čitatelja koji bi izdvojio vrijeme da pronikne u zahtjevnu građu unutarnjeg svijeta i društvenog života glavnoga junaka.

Učenici se upoznaju prvi put s djelom i životom Marcela Prousta u četvrtom razredu srednjoškolskog obrazovanja. Većina je mladih ljudi u tom razdoblju života u potrazi za smislom i utvrđivanjem stavova o sebi i drugima. Proustov roman *Combray* uvršten je na popis obavezne srednjoškolske lektire kao reprezentativan primjer moderne proze. *Combray* je ujedno uvod u cijeli ciklus i predstavlja izvorište svih tema koje će Proust razviti i produbiti u daljnjim dijelovima ciklusa.

Rad analizira zastupljenost Prousta u programu Hrvatskoga jezika uspoređujući program za gimnazije i srednje strukovne škole. Obrada Prousta opisuje se na primjeru odabranih udžbenika i čitanki za gimnazije i srednje strukovne škole. Iznose se, također, podaci o obradi Prousta u metodičkoj literaturi. Opisuje se primjer dva školska sata obrade Proustova romana *Combray* održana u jednoj srednjoj školi u Osijeku. Na kraju se rada predlažu nove mogućnosti obrade toga književnika i njegova djela.

2. O životu i stvaralaštvu Marcela Prousta

U ovome dijelu rada donosi se kronološki pregled života i rada Marcela Prousta. Predstaviti će se biografija ispunjena zanimljivim činjenicama iz piščeva života te će jedno poglavlje biti posvećeno književnom stvaralaštvu.

2. 1. Iz života Marcela Prousta

Marcel Proust, francuski književnik, rođen je 1871. godine u Parizu i umro je 1922. u Parizu. Rođen je u dobrostojećoj građanskoj obitelji. Otac Adrien Proust bio je profesor medicine, a majka Jeanne Weil potjecala je iz bogate obitelji alzaških Židova (Papašarovski, 2006:267). Da bismo mogli razumjeti Proustovo životno djelo, potrebno je upoznati se s njegovom biografijom. Mnoga vrsna djela potječu iz osobnog iskustva pretočena piščevom inspiracijom u novi svijet knjige, koja živi svojim životom i nebrojenim iskustvima čitatelja koji unose i oblikuju njezin sadržaj u vlastitom duhu. Jasna Plevnik donosi u svojoj knjizi *Proustovsko pitanje: Recepcija U traganju za izgubljenim vremenom u Hrvatskoj* (1990.) intimne činjenice iz piščeva života koje su itekako važne za razumijevanje i interpretaciju Proustova životnog djela, ciklusa romana *U traganju za izgubljenim vremenom*.

Imati prisan odnos s roditeljima jedan je od najvažnijih preduvjeta za zdrav razvoj личности pojedinca, ali kod Prousta je taj odnos bio narušen pretjeranom vezanošću uz majku (Prilog 1 – Slika 1.). Cijeli svoj život bolovao je od astme, a ta fizička osjetljivost uz onu emocionalnu vezala ga je uz majku nezdravom privrženošću. Proust je već kao adolescent, a još više kao odrastao čovjek, počeo prepoznavati svoje homoseksualne sklonosti te je do majčine smrti skrivao taj dio svoga života od samoga sebe, a osobito od nje (Plevnik, 1990:56). Alain de Botton opisuje njihov odnos u svojoj knjizi *Kako vam Proust može promijeniti život* (1999.) na ovaj način: „Mislila je da on ništa ne može pošteno učiniti bez nje. Živjeli su zajedno od njegova rođenja do njezine smrti, kad je njemu bilo trideset i četiri godine. Pa ipak, najveća joj je briga bila hoće li Marcel preživjeti u ovom svijetu kad ona ode.“ (Botton, 1999:52) Sam Proust potvrđuje svoju neizmjernu ljubav za majku kroz cijeli svoj ciklus prikazujući je kao čvrstu luku u njegovim neurotičnim ispadima koji se najbolje očituju u sceni kada junak romana *Combray* kao dijete ne može zaspati sve dok majka svojim poljupcem za laku noć ne donese smiraj u njegovo rastreseno stanje svijesti.

Što se tiče Marcelova oca, dr. Adriena Prousta (Prilog 1 – Slika 2.), navodi se da je bio „skromna porijekla, sin provincijskog sitničara koji se specijalizirao za proizvodnju voštanica

za kućanstvo i crkvu.“ (Botton, 1999:14) Bio je liječnik i profesor medicine. Posvetio je svoj život podizanju nivoa javne higijene, a osobito se bavio suzbijanjem kolere i kuge zbog čega je mnogo putovao izvan Francuske (Botton, 1999:14-15). Marcelov je otac ostavio za sobom bogat opus od trideset četiri knjige koje su svojevrsni priručnici za održavanje fizičkog zdravlja i kondicije. Najznačajniji naslovi Adriena Prousta jesu rasprava *Obrana Europe od kuge* i knjižica, posvećena jednom posebnom problemu, *Saturnizam kod radnikâ koji rade u proizvodnji električnih baterija*. No, njegova je najuspješnija knjiga naslovljena *Osnove higijene* (1888.) (Botton, 1999:17). Kao što je Marcelov otac posvetio svoj život pokušaju da svojim sugrađanima i široj populaciji u baštinu ostavi medicinske priručnike koji bi im mogli spasiti tjelesni život, tako je i sam Marcel pokušao svojim spisateljskim umijećem upozoriti na razorno djelovanje vremena koje ljudima želi oduzeti njihov duhovni život.

U obitelji Proust jedino je Marcela (Prilog 1 – Slika 5. i 6.) zanimala književnost. Za života svojih roditelja imao je samo jedan stalan, ali neplaćeni posao, i to u poznatoj pariškoj knjižnici Mazarine gdje je radio kao knjižničar. Budući da je ustanovio da tamo ima previše prašine koja mu je štetila zbog njegove astme, sve je manje vremena dolazio na posao, a sve je više vremena provodio na bolovanju, zbog čega je u konačnici dobio otkaz. „Dotle je već svima bilo jasno (...) da će do vijeka ostati ovisan o obiteljskom imetku kako bi se mogao baviti neplaćenim i diletantskim književnim poslovima.“ (Botton, 1999:16)

Marcel je Proust živio intenzivnim životom. Tijekom svoga života imao je bezbrojna platonska prijateljstva s mladićima s kojima ga je vezala i zajednička ljubav prema umjetnosti. Poznato je njegovo „upoznavanje i prijateljstvo s pseudo-pjesnikom Robertom de Montesquiouom“ te „sa svećenikom estetskog totaliteta Oscarom Wildeom“ s kojim se susreće 1894. (Plevnik, 1990:56). „Za Reynalda Hahna, koji je komponirao četiri klavirska komada za prvo Proustovo literarno ostvarenje *Zadovoljstvo i dani*, veže ga duboko prijateljstvo.“ (Plevnik, 1990:56) Život mu je bio društvena i privatna patnja. Društvena, jer je bio židovskog porijekla, a Židovi su u Francuskoj u to vrijeme bili u nezavidnom položaju zbog Dreyfusove afere¹. I privatna, jer je morao skrivati svoje homoseksualne sklonosti. U

---

¹ Ivo Goldstein, ur., *Povijest: Kolonijalna carstva i imperijalizam (1871. – 1914.)*, knjiga 15 (Zagreb: Biblioteka Jutarnjeg lista, 2008), 436 – 437

„Alfred Dreyfus (1859. – 1935.), časnik francuske vojske, po vjeri Židov, bio je satnik u službi zapovjedništva državnog korpusa u jesen 1894. godine kada je u ruke zapovjedništva stiglo pismo (pronađeno, činilo se, među papirima za umatanje njemačkog veleposlanstva u Parizu) u kojemu je anonimni francuski službenik izjavio da šalje primatelju pet vojnih dokumenata vezanih za nacionalnu sigurnost. (...) Na temelju nekih sličnosti u rukopisu sumnjalo se na Dreyfusa, koji je pred ratnim vijećem optužen za veleizdaju. Sigurnih dokaza nije bilo, sam je njemački veleposlanik opovrgnuo izjavu, ali je vijeće Dreyfusa 1894. godine osudilo na lišavanje čina i trajno progonstvo na Vražji otok u Francuskoj Gvajani. (...) U svibnju 1896. godine pronađeno je brzojavno pismo upućeno pješadijskom bojniku Ferdinandu Walsin-Esterhazyju (1847. – 1923.), u kojemu su zamijećene

oba je slučaja živio kao društveni autsajder. Kao i junak njegova romana, i sam je Proust težio „za društvenim uspjehom u pariškim aristokratsko-buržoaskim krugovima. Uspjeti u tom društvu značilo je skrivati svoje autsajderstvo, prikriti u sebi lice žene i ljubav prema muškarcima, savladati bolni raskorak između privatne i društvene ličnosti.“ (Plevnik, 1990:56-57)

Čini se da je ono jedino što je sprečavalo Prousta da izrazi svoje najdublje strasti bila majčina prisutnost. Proust se upušta u slobodno izražavanje svoje seksualne inverzije tek nakon njezine smrti ulazeći u romantične odnose uglavnom s mladićima koji su bili njegovi tajnici i vozači. „Proustova je najveća ljubav Alfred Agostinelli, njegov vozač“ (Plevnik, 1990:57), koji je poginuo nesretnom smrću kao pilot u avionu. Proust je prikazao njihov odnos kroz ljubavnu dramu glavnog junaka njegova ciklusa i Albertine Simonet, koja u romanu umire tragičnom smrću tako što je pala s konja i udarila glavom u drvo.

Homoseksualizam je tema koja je Prousta progonila cijeloga života i nije mu dala mira dok nije došla do svoga potpunog izraza, poglavito u njegovu ciklusu romana. „Njegove rane, kratke priče literarni su znak prepoznavanja vlastite inverzije i njezinog pretakanja u prozu.“ U tom pogledu značajan je „tekst pripovijetke *Avant la nuit (Naprijed noći)*, posvećena Montesquiou, (...), objavljena 1893. u „Revue Blanche“, (...). Ona je ujedno i teorijsko opravdanje istospolne ljubavi, ali i njezina potpuna osuda. Na tom je tragu i priča *La Confesion d' une jeune fille (Ispovijest jedne mlade djevojke)*, objavljena u *Zadovoljstvu i danima* (1896.). I u Proustovu romanu *Jean Santeuil* javlja se Sodoma.“ (Plevnik, 1990:57) U Proustovu ciklusu tema homoseksualizma najviše dolazi do izražaja u njegovim dvjema knjigama naslovljenim *Sodoma i Gomora*. „To su imena biblijskih gradova razvrata koje je Bog uništio vatrom, a za Prousta ti nazivi znače isto što i homoseksualizam.“ (Plevnik,

---

kaligrafske sličnosti između rukopisa tog službenika i inkriminiranog dokumenta iz 1894. godine. (...) Hitro oslobađanje izazvalo je 1898. godine pobunu jednog dijela javnog mnijenja predvođenog Émilom Zolom (1840. – 1902.), socijalističkim zastupnikom Jeanom Jaurèsom (1859. – 1914.) i potpredsjednikom senata Augustom Scheurer-Kestnerom (1833. – 1899.).“ (2008:436)

„Zola je u Clemenceauovu listu *L'Aurore* objavio otvoreno pismo predsjedniku republike Françoisu Félixu Faureu (1841. – 1899.) pod naslovom *Optužujem (J'accuse)*, koje je ukazivalo na niz nepravilnosti počinjenih tijekom oba procesa. *Istina je na putu i ništa ju neće moći zaustaviti. Slučaj počinje tek danas jer su tek danas pozicije jasne. S jedne strane krivci koji ne žele da se rasvijetli, s druge strane krivci koji bi dali život samo da bude svjetlo. Uostalom, rekao sam i ponavljam. Kad se istina zatvara pod zemlju, ona se nagomila, zadobiva toliku eksplozivnu snagu da kada pukne, sve odleti u zrak.*“ (2008:436- 437)

„Posmrtno izdani memoari pukovnika Maximiliena von Schwartzkoppena, vojnog službenika njemačkog veleposlanstva u Parizu od 1894. do 1897. godine, potvrdili su tezu da je autor spornih dokumenata bio Esterhazy i da je njemački ministar vanjskih poslova Bernhard von Bülow (1849. – 1929.) zabranio pukovniku otkrivanje tajne iz političkih razloga. O aferi, čiji je bio protagonist, Alfred Dreyfus je napisao memoare *Cinq années de ma vie (Pet godina moga života)*, 1901.“ (2008:437)

1990:57-58) Težnja je pisca bila podijeliti sebe sa svijetom, razotkriti neizravno svoje lice i priznati teret življenja dvostrukog života.

Živeći izoliran do kraja svoga života u sobici obloženoj plutom, u nezdravom okruženju i s vlastitim mislima, u borbi s vremenom koje ga vodi u konačnu smrt i s teretom umjetničkog htijenja da se otkine zaboravu sjećanje na prošli život, Alain de Botton opisuje u svojoj knjizi posljednje trenutke piščeva života:

„Bilo mu je pedeset i jedna godina. Pozvan je bio na soareju i, premda je imao simptome lake gripe, zaogrnuo se sa tri ogrtača i dvije deke i otišao u goste. Na povratku kući, morao je čekati taksu u ledenom dvorištu pa se prehladio. Prehlada se razvila u vrućicu, koja se mogla izliječiti da je Proust poslušao liječnike koji su došli na njegov poziv. Bojeći se da bi zbog toga morao prekinuti rad, odbio je njihov prijedlog da mu dadu injekciju kamfora, i nastavio je pisati a da nije ništa jeo ni pio osim topla mlijeka, kave i kompot. Prehlada se pretvorila u bronhitis, a ovaj se prometnuo u upalu pluća. Načas se još probudila nada da će ozdraviti kad je sjeo u krevet i naručio lista na žaru, ali dok su ribu kupili i ispekli, spopala ga je mučnina pa je nije ni okusio. Umro je nakon dva-tri sata od perforacije apcesa na plućima.“ (Botton, 1999:10)

2. 2. Književno stvaralaštvo Marcela Prousta

Proust je stvarao i afirmirao se u epohi modernizma i to u njezinom prvome razdoblju nazvanom esteticizam. Specifičnost epohe modernizma jest u tome što su se postupno unosile nove tehnike u prozi i poeziji. Modernizam je težio osporavanju svega što je realizam stvorio, a pisci koji su stvarali u toj epohi nastojali su nadmašiti svoje prethodnike stvarajući visoku književnost koja je iziskivala obrazovano čitateljstvo (Solar, 2003:268). Proust je udario temelje modernog romana razbivši tradicionalnu kronološku kompoziciju upotrebom reminiscencija, retrospektivnog prepričavanja događaja i impresija, umjetničkim opisima dojmova, likova i događaja. Umjetnički dojam opisa u njegovim romanima pojačava se upotrebom asocijacija. Također, značajnu ulogu pri tome igra i dužina njegovih rečenica, koje se katkad znaju protezati i preko cijele stranice. „Proust je tako potpuno promijenio Balzacovo shvaćanje romana. Dok Balzac misli da književnost mora opisati zbiljski život i tako ga osmisliti u fikciji, Proust vjeruje da je upravo takva fikcija osmišljenog života doista zbiljska, jer je zbiljski život besmislena konvencija.“ (Solar, 2003:281)

Prvo djelo, *Les Plaisirs et les Jours* (*Užici i dani*, 1895.), izlazi mu već 1896. za koju je predgovor napisao Anatole France (Papašarovski, 2006:267), a kojom se uspio uvrstiti

samo „u red bogatijih književnih amatera bez izražajnijeg literarnog talenta“. (Plevnik, 1990:23) U to vrijeme piše i roman *Jean Santeuil* koji će biti objavljen tek 1952., a koji je uspio rekonstruirati Bernard de Fallois „pronašavši nekoliko kutija prepunih potrganih i odvojenih listova papira“ (Plevnik, 1990:23). U tome se mladenačkom romanu obrađuje tematika vrlo slična onoj u ciklusu romana koji pripada zreлом razdoblju Proustova stvaralaštva.

Bavio se i manjim dijelom novinarstvom surađujući u „Le Figarou“ i pokrenuvši vlastiti časopis „Le Banquet“ (Papašarovski, 2006:267). „Zbirka tekstova *Contre Saint-Beuve* (*Protiv Saint-Beuvea*) objavljena je 1954.“ (Plevnik, 1990:25) U njoj kritizira u ono vrijeme poznatog francuskog književnog kritičara, Saint-Beuvea, koji je tvrdio da je književno djelo nemoguće razumjeti bez biografskih činjenica o autoru, a s čime se Proust uopće nije slagao. Proust je zastupao stajalište da je „knjiga proizvod različit od onoga što mi manifestiramo našim odijelom i ponašanjem u društvu“ (Plevnik, 1990:26).

U jesen 1899. odlazi na odmor „u francuske Alpe, u toplice Evian, gdje se kroz čitanje Johna Ruskina, engleskog likovnog kritičara poznatog po svojim djelima o Veneciji, Turneru, talijanskoj renesansi, gotičkoj arhitekturi i alpskim pejzažima“ (Botton, 1999:162-163) oduševljava njegovim „neobičnim, slikarski raskošnim opisima srednjovjekovnih katedrala“ (Papašarovski, 2006:267), što će doći do izražaja u njegovim opisima prirode i umjetnosti uopće u njegovu životnom djelu *U traganju za izgubljenim vremenom*. Kad je Ruskin umro 1900. godine, Proust mu je napisao nekrolog, a nakon toga njemu na spomen i nekoliko eseja. Prihvatio je i izazov da prevede Ruskina na francuski, što je bio pozamašan zadatak jer je Proust slabo poznavao engleski (Botton, 1999:164). U razdoblju od 1900. do 1906. prevodi Ruskina a rezultat toga jesu dvije knjige – *Amienska biblija* i *Sezam i ljljani* (Botton, 1999:165).

Kod izdavača „Grasseta“ 1913. izlazi *Put k Swannu*, ali o Proustovu trošku (Plevnik, 1990:26). Kritika mu nije bila naklonjena. Mnogi se nisu usudili preuzeti rizik objavljivanja njegovih romana zbog straha da bi doživjeli financijski neuspjeh. Alfred Humbolt, ravnatelj ugledne izdavačke kuće Ollendorf izjavio je nakon što je pročitao Proustov rukopis: „Dragi moj prijatelju, možda sam ja priglup (...), ali meni nije jasno zašto je jednom čovjeku potrebno trideset stranica da opiše kako se okreće i prevrće u krevetu prije spavanja.“ (Botton, 1999:34) Mišljenje Jacquesa Madeleinea, urednika u izdavačkoj kući Fasquelle, nije bilo ništa blaže od prvoga: „Na kraju sedam stotina i dvanaest stranica ovoga rukopisa (...), nakon nebrojenih jadicovki nad time što je potonuo u neizmjerne zaplete, i razdražljivog nestrpljenja što nikako da ispliva na površinu – čovjeku uopće nije jasno o čemu se tu radi. Koji je smisao

svoga toga? Što sve to znači? Kamo sve to vodi? To je nemoguće odgonetnuti! O tome se zbilja nema što reći!“ (Botton, 1999:34)

Izdavši odlomke *U sjeni procvalih djevojaka* u „Nouvelle Revue Française“ 1914., Proust je započeo svoj uspon u književnim krugovima. Godine 1914. izbija Prvi svjetski rat koji na neko vrijeme obustavlja izdavanje njegovih romana. Godine 1918. izdaje kod „Gallimarda“ *U sjeni procvalih djevojaka* i dobiva uvaženu Goncourtovu nagradu. „Iste godine izlaze i *Pastiši i mješavine* – njegove „reportaže“ napisane u stilu Blazaca, Flauberta, Saint-Beauvea, Renana i Saint-Simona.“ Za života su mu objavljeni još romani *Vojvotkinja de Guermantes* (I. svezak 1920., a II. 1921.) i prvi svezak *Sodome i Gomore* (1921.) (Plevnik, 1990:26). Posthumno su mu objavljeni drugi dio *Sodome i Gomore* 1922., *Bjegunica* 1925., *Pronađeno vrijeme* 1927., zbirka članaka *Chroniques (Kronike)* 1928. te prva knjiga korespondencije 1930. (Plevnik, 1990:27).

3. U traganju za izgubljenim vremenom (A la recherche du temps perdu)

U ovome dijelu rada govorit će se o nastanku samoga ciklusa, o nekim književno-povijesnim činjenicama vezanim uz nastanak ciklusa, o građi likova i sadržaju romana. Iznijet će se neke Proustove misli o umjetnosti i životu koje je obradio u svome djelu.

3. 1. Književno-povijesna pozadina ciklusa romana

Nitko sa sigurnošću ne može potvrditi kada je Proust počeo pisati svoj ciklus romana. Jasna Plevnik navodi vremensko razdoblje od 1905. do 1912. kao moguće vrijeme u kojemu je izrastao taj divovski ciklus (Plevnik, 1990:22).

Proust se povukao u osamu provevši desetak godina intenzivnog rada na svome životnome djelu koje je sjedinio pod zajedničkim naslovom *U traganju za izgubljenim vremenom (A la recherche du temps perdu, 1913. – 1927.)*. To je ciklus od sedam romana u više svezaka (Prilog 1 – Slika 7.) koji nose sljedeće naslove: *Put k Swannu (Du côté de chez Swann)*, *U sjeni procvalih djevojaka (A l'ombre des jeunes filles en fleurs)*, *Vojvotkinja de Guermantes (Le côté de Guermantes)*, *Sodoma i Gomora (Sodome et Gomorrhe)*, *Zatočenica (La Prisonnière)*, *Bjegunica (Albertine disparue)* i *Pronađeno vrijeme (La Temps retrouvé)*. „Riječ je o esejiziranoj tekstobiografiji koja evidentira osobe, događaje, slike i osjećaje u gradiću Combray, u Parizu, na normandijskoj obali i u Veneciji u razdoblju od druge polovice

XIX. stoljeća do prvih dvaju desetljeća XX. stoljeća, o „unutrašnjem svijetu vanjskoga svijeta“, grandioznoj sintezi vremena.“ (Papašarovski, 2006:267-268)

Prijevod životnog djela Marcela Prousta prvi put izlazi na hrvatskom tržištu 1965. godine u izdanju zagrebačkoga izdavačkog poduzeća „Zora“ (Šafranek, 1995:121). Najzaslužniji za to svakako su prevoditelji Miroslav Brandt (*Put k Swannu*, I. i II. svezak), Tin Ujević (*U sjeni procvalih djevojaka*, III. i IV. svezak i *Vojvotkinja de Guermantes*, V. i VI. svezak) i Vinko Tecilazić (*Sodoma i Gomora*, VII. i VIII. svezak, *Zatočenica*, IX. i X. svezak, *Bjegunica*, XI. svezak i *Pronađeno vrijeme*, XII. i XIII. svezak). Ovdje je navedeno trinaest svezaka u „Zorinom“ izdanju iz 1972. godine, a prvotno je izdanje iz 1965. brojalo petnaest svezaka. Do prijevoda prvog sveska (*Put k Swannu*, 1913.) prošlo je pedeset i dvije godine, a od smrti autora (1922.) četrdeset i tri godine. To je relativno kasno, ako se uzme u obzir da je Proustov roman označio prekretnicu u modernom romanu. Posebnost je modernog romana da negira romanesknu strukturu klasičnog romana. Za razliku od tradicionalnog realističkog romana koji svoje temelje gradi na fabuli koja je prožeta epskom širinom, objektivnim pripovijedanjem i realnim prikazom zbilje, moderni roman teži razbijanju kronologije priče, unutarnji monolog preuzima ulogu oblikovanja lika, a težnja romana nije prikazati život kakav jest, već kako je on proživljen kroz oči pojedinca (Diklić, 1990:129).

Proustov je roman „duga meditacija o osobnom viđenju zbilje, a ne o zbilji kao takvoj.“ (Šafranek, 1995:196) Ono čemu je zapravo Proust težio, kao i mnogi njegovi prethodnici, bila je „potreba da se književnošću obuhvati cjelina života“ (Solar, 2003:280), što je pokušao ostvariti oblikujući svoju misao inspiriranu vlastitim životom u nenadmašenom ciklusu o potrebi da se zarobi prošlo vrijeme u vječnome trajanju knjige. „Ponovo nađeno vrijeme je transcendentalno vrijeme.“ (Poulet, 1974:408) U tome se smislu Proust približava *teoriji trajanja* koju je zastupao Henri Bergson, poznati francuski filozof. Bergson tvrdi kako vrijeme nije skup točaka povezanih prošlošću, sadašnjošću i budućnošću, već je ono trajanje koje se svjesnošću stvaralačke zbilje neprestano obogaćuje iskustvom življenja. „Proustov roman je roman o vremenu u biću. Traganje za prošlošću zapravo je izgovor da se iskažu minula zbivanja u svojoj prolaznoj i krhkoj istini, a konačni cilj djela trebao bi biti poricanje vremena. (...) Ono što se doista iskazuje to je razorni učinak trajanja na svijest bića i lice svijeta.“ (Šafranek, 1995:138) Potrošno je samo ono što je tjelesno, materijalno, a jedino vječno je duhovno, nematerijalno. I tjelesno i duhovno, materijalno i nematerijalno, prožeto je vremenom koje prodire svojom vječnošću u njihovu strukturu povezujući ih u smisao kojemu sadržaj ispisuje životno iskustvo. „Netko je predočio vrijeme trajanja radnje u Proustovu romanu i klasičnom romanu velikom i malom kazaljkom na satu: radnju, koju nam klasični

pisac prikazuje zbijeno u jednoj minuti, Proust razrađuje i produbljuje čitav sat.“ (Perović, 1958:319) Sam Proust potvrđuje tu činjenicu: „Jedan sat nije samo jedan sat, on je posuda puna mirisa, zvukova, nakana i podneblja.“ (Proust, 1972:8)

„Proustov roman je povijest jednog traganja; a traganje znači niz pokušaja da se ponovo nađe nešto što je izgubljeno. To je roman o jednoj egzistenciji u potrazi za svojom esencijom.“ (Poulet, 1974:383) Život dobiva svoj smisao naknadno, retrospektivno. Proustov roman obuhvaća trajanje jedne egzistencije. „Ali ta egzistencija je retrospektivna. Ona ne predstavlja jedinstvo koje se kreće prema budućnosti.“ (Poulet, 1974:409) Mi sami, kao umjetnici koji pretvaraju apstraktnost misli u konkretno umjetničko djelo, iskustvom življenja dajemo smisao događajima, međuljudskim odnosima i životu uopće.

Roman pripada svojevrsnoj književnoj vrsti „apokrifnog memoara“. Proust istodobno iznosi dugu „mondenu kroniku“ s prijelaza iz XIX. u XX. stoljeće koja se odvija usporedno s piščevom biografijom. Premda bismo djelo mogli opisati kao metaforički izvještaj jednoga života, „sva je građa romana crpljena iz autorova života“ (Šafranek, 1995:138). Memoari kao književna vrsta omogućuju piscu da bilježi svoja sjećanja na ljude i događaje iz prošlosti u prvom licu služeći se pri tome „reminiscencijama“ (oživljavanjem prošlosti prisjećanjem na minule događaje i iščezla lica) i „impresijama“ (proživljavanjem sadašnjeg trenutka uzrokovanog snažnim utiskom potaknutim nekom osjetilnom radnjom).

Život se može jedino naknadno osmisliti u sjećanju (Solar, 2003:281). Sjećanje postaje zapravo glavnom književnom tehnikom kojom Proust povezuje svoje samostalne romane koji su „posvećeni bilo pripovjedačevu djetinjstvu ili nekim njegovim iskustvima, osobito iskustvima s ljubavlju, bilo pak nekim likovima i njihovim odvojenim samostalnim pričama“ (Solar, 2003:282). Upotrebom te tehnike razbija se tradicionalna forma kronološkog izlaganja fabule, izostaju zapleti i raspleti, pripovijedanje se svodi na poetične opise svakodnevnih, naoko nebitnih detalja predmeta koji svoju vrijednost gube u našim očima zbog navike koja se oblikuje rutinom življenja.

Proust kao impresionistički slikar stvara mozaik lica i njihovih međusobnih odnosa, pokazujući svu raskoš mondenog života, ali i karakternu grotesknost pripadnika visokoga društva. „Roman *U traganju za izgubljenim vremenom* roman je likova.“ (Šafranek, 1995:173) Cijeli ciklus broji čak 559 likova od kojih je većina pripadnika aristokracije. Iako je cijeli ciklus metafora preobrazbe glavnoga junaka, iz osjetljivog mladića u umjetnika, navodi se kako je gotovo sva građa preuzeta uz autorova života. Tako je Proust postupio i u izgradnji svojih likova: „Pošto će individualnosti (ljudske ili ne) u ovoj knjizi biti sačinjene od brojnih impresija, koje će – uzete s mnogo djevojaka, mnogo crkava i mnogo sonata – služiti,

da se sazda jedna jedina sonata, jedna jedina crkva i jedna jedina djevojka, ne ću li ja izraditi moju knjigu istim postupkom, kojim je Françoise pripremala goveđi nadjevak (...) kojemu su razni dodani i izvađeni komadi mesa obogatili smjesu.“ (Perović, 1958:290)

Gotovo je cijeli ciklus romanâ pisan u prvome licu, a iznimka je jedino drugi dio prvoga romana „Jedna Swannova ljubav“ (*Put k Swannu*, 1913.) koji je pisan u trećem licu i predstavlja izvještaj sveznajućeg pripovjedača o dramatičnoj i intrigantnoj ljubavi Charlesa Swanna i Odette de Crécý. „Radnja romana može se sažeti u jednu jedinu rečenicu: to je duga priča o preobrazbi jednoga osjećajnog dječaka u umjetnika.“ (Šafranek, 1995:138) Zbog toga što je ciklus pisan pretežno u prvome licu, čitatelj može lako biti zaveden da pomisli kako čita autorovu „autobiografiju“, premda se autor romana ograđuje od toga da ga se poistovjećuje s pripovjedačem. Autor, kao i junak njegova romana, bio je gotovo cijeloga života u potrazi za sadržajem svoje knjige pa se lako da zaključiti da je njegov roman jednim dijelom i „roman o romanu“. Ono što razlikuje junaka priče od autora jest uloga koja im je pri tome dodijeljena. Junak se tijekom cijele priče sprema na pisanje svoga životnog djela i nastupa u ulozi pripovjedača, a autor, Marcel Proust, jest romanopisac koji piše život svoga junaka (Šafranek, 1995:160). U svemu tome Proust nastupa kao „transcendentalni pripovjedač“ (Šafranek, 1995:161) koji u ulozi sveprisutnog pripovjedača daje objektivnost radnji.

Uzimajući postavke modernoga romana i primjenjujući ih na Proustov roman, možemo uočiti da je njegov junak savršeni primjer modernoga lika. Njegov junak nije „društveno angažirana ličnost“ koja se tijekom radnje romana mijenja, već „introvertirana, kontemplativna ličnost, zaokupljena egzistencijalnim pitanjima“ u potrazi za smislom (Diklić, 1990:129). Proustov roman mogao bi se odrediti i kao filozofski roman (roman-esej), jer autor iznosi unutarnji svijet misli svoga junaka na način da je taj sadržaj „često na granici između znanstvenog i umjetničkog pristupa“ (Diklić, 1990:129). Zapravo se cijela bit djela, koje se začelo, raslo, razvijalo i rodilo u Proustovu umu, može sažeti upravo ovim njegovim mislima o umjetnosti, životu i smislu: „Veličina je prave umjetnosti (...) u tome da ponovo nađe, da povрати, da nam predstavi onu stvarnost koja je daleko od nas, od koje se sve više udaljujemo što postaje gušća i nepropusnija konvencionalna spoznaja kojom je zamjenjujemo, ona stvarnost zbog koje se izlažemo velikoj opasnosti, ako umremo, da je ne upoznamo, a koja nije ništa drugo nego naš život. Pravi život, život naposljetku otkriven i rasvijetljen, stoga jedini život zbiljski proživljen, jest književnost; onaj život koji u izvjesnom smislu svakoga trenutka prebiva u svim ljudima isto kao i u umjetnika. Ali ga oni ne vide jer ne nastoje da ga rasvijetle.“ (Proust, 1972:13)

4. Marcel Proust u programu Hrvatskog jezika

Zahvaljujući prijevodima naših prevoditelja, Miroslava Brandta, Tina Ujevića i Vinka Tecilazića, Proust je sa svojim prvim dijelom prvoga romana (*Put k Swannu – Combray*) uvršten u obveznu srednjoškolsku lektiru. Učenici se upoznaju sa životom i djelom Marcela Prousta za vrijeme srednjoškolskog obrazovanja i to u četvrtome razredu gimnazije i strukovne škole. Četverogodišnji srednjoškolski programi omogućuju veću širinu obrade gradiva u odnosu na trogodišnje programe. Premda širina obrade pisaca i njihovih reprezentativnih djela, u ovome slučaju Marcela Prousta i njegovog književnog stvaralaštva, dosta ovisi o dobroj razdiobi informacija koje želimo da učenici usvoje te upotrebi različitih metoda kojima se gradivo lakše i na zanimljiv način pamti. U ovome dijelu rada usporedit će se zastupljenost Marcela Prousta u Nastavnome programu Hrvatskog jezika za gimnazije, četverogodišnje strukovne škole te trogodišnje strukovne škole.

Marcel Proust obrađuje se u Nastavnome programu za gimnazije u sklopu Hrvatskoga jezika u četvrtome razredu srednje škole. U Nastavnome se programu za gimnazije obrađuje unutar cjeline „Avangarda, modernistički pokreti i socijalna književnost“ unutar koje je kao tema istaknuto I. razdoblje moderne (1914. – 1929.) u sklopu koje se kao nastavna jedinica obrađuje Proustovo djelo *Combray* kao obvezna školska lektira. Iako je *Combray* obvezna srednjoškolska lektira, profesori ipak imaju slobodu obrade toga djela upotrebom različitih audiovizualnih medija, informacija iz piščeva životopisa te primjenom različitih metoda koje mogu potaknuti aktivnosti učenika i njihovu želju za dubljim upoznavanjem s Proustom i njegovim književnim stvaralaštvom.

Isto se navodi i u Nastavnome programu za četverogodišnje strukovne škole (sa satnicom Hrvatskoga jezika od 3 sata u sva četiri razreda) kao i u Nastavnome programu za četverogodišnje strukovne škole (sa satnicom Hrvatskoga jezika od 4 sata tjedno u prvim dvama razredima i 3 sata tjedno u zadnjim dvama razredima). Puno je veći izazov potaknuti učenike srednjih strukovnih škola na detaljnije istraživanje pisca i njegova stvaralaštva, osobito Prousta u ovome slučaju. Među učenicima srednjih strukovnih škola prevladava mišljenje kako je većina stvari iz društvenih predmeta poput Hrvatskoga jezika nepotrebna, zamorna i beskorisna za život. Zadaća je profesora da zainteresira učenike za Hrvatski jezik upoznavanjem domaće i svjetske književnosti. Proust potiče u svome romanu *Combray* da i sami dođemo na mjesto prisjećanja davno zaboravljenih slika, zvukova, mirisa i okusa

djetinjstva, odnosno prošla života, kako bismo shvatili sadašnjost i bez straha prigrlili budućnost.

U Nastavnome programu za trogodišnje strukovne škole (sa satnicom Hrvatskoga jezika od 3 sata tjedno u sva tri razred) Proust nije ni naveden, vjerojatno zbog ograničene satnice Hrvatskoga jezika i samoga sadržaja programa koji se obrađuje u toj vrsti škole. Iako Proust nije naveden na popisu obvezne srednjoškolske lektire u trogodišnjim strukovnim školama, profesor može organizirati dodatnu nastavu na kojoj bi se učenici mogli upoznati s književnim stvaralaštvom Prousta kao jednoga od predstavnika epohe modernizma. Nije nužno da se učenici upoznaju s Proustom izričito čitanjem romana *Combray*. Profesor može predložiti čitanje ostalih romana iz Proustova ciklusa *U traganju za izgubljenim vremenom*. Može se organizirati i kino-sat na kojemu bi se mogli pogledati filmovi snimljeni na temelju tri romana iz Proustova ciklusa (*Jedna Swannova ljubav*, *Zatočenica* i *Pronađeno vrijeme*). Sve u svemu, postoji pregršt mogućnosti obrade Prousta i njegova književnog stvaralaštva.

U oblikovanju programa Hrvatskoga jezika uvijek su se vodile rasprave o pretrpanosti ili nedostatnoj zastupljenosti nekih autora. Sudeći prema navedenim programima Hrvatskoga jezika u gimnazijama i strukovnim srednjim školama, može se zaključiti kako je Proust ipak zastupljen u četverogodišnjim školama, uz iznimku trogodišnjih strukovnih škola. Nedostatna zastupljenost nekih autora i djela uvijek se može kompenzirati njihovom obradom na dodatnim satima Hrvatskoga jezika ili izvannastavnim čitanjem određenih književnih predložaka. Nastavni program omogućuje profesorima slobodu organizacije nastave i upotrebe različitih metoda i materijala pri obradi zadanih autora i njihovih reprezentativnih djela.

5. Marcel Proust u školskim udžbenicima i čitankama

U ovome dijelu rada donosi se analiza šest udžbenika i čitanki za gimnazije i četverogodišnje strukovne škole. Na temelju opisa sadržaja odabranih udžbenika i čitanki donosi se prosudba o zastupljenosti i obradi Marcela Prousta u srednjim školama.

U čitanci iz Hrvatskoga jezika za četvrti razred gimnazije autorica Dragice Dujmović-Markusi, Sandre Rossetti-Bazdan i Terezije Pavić-Pezer, *Književni vremenoplov 4* (2011.), Marcel Proust navodi se kao predstavnik modernoga romana. Obrada Prousta u čitanci predstavljena je kao interpretativno-analički niz sastavljen od nekoliko faza – motivacije, čitanja teksta, analize, sinteze, dodatnih zadataka i sažetog prikaza piščeva života. U motivacijskom se dijelu navode neke autorove misli o rekonstruiranju uspomena uz pomoć

osjetila, o svrsi života te pozivu i zadatku pisca, što je pogodno za raspravu s učenicima i mogućnost da iskažu vlastito mišljenje o tim temama (Dujmović-Markusi, Rossetti-Bazdan i Pavić-Pezer, 2011:48). Nadalje, iznose se neki osnovni podaci o Proustovu ciklusu romana – koliko sadrži romana, što je njegov ciklus romana po žanrovskom određenju, ukratko se objašnjava pripovijedanje u 1. licu, sažeto se predstavljaju različite razine sjećanja u romanu *Combray* (Dujmović-Markusi, Rossetti-Bazdan i Pavić-Pezer, 2011:49). U fazi čitanja teksta autorice su odabrale nekoliko značajnih epizoda iz romana (prisjećanje na djetinjstvo provedeno u Combrayu, epizoda s lipovim čajem i *madeleine* kolačićem, susret sa Gilbertom Swann, epizoda s martinilleskim zvonicima). Između svakoga odlomka teksta nalazi se nekoliko skupina pitanja za analizu (Dujmović-Markusi, Rossetti-Bazdan i Pavić-Pezer, 2011:50-55). Uz postavljena pitanja autorice su u dvije tablice istaknule neke pojmove bitne za interpretaciju teksta. U prvoj se tablici navode pojmovi Sjećanje – Impresionizam – Kompozicija zajedno s objašnjenjima unutar konteksta romana, a u drugoj su tablici istaknuti pojmovi Književno djelo – Proustov esteticizam (Dujmović-Markusi, Rossetti-Bazdan i Pavić-Pezer, 2011:52, 55). Faza sinteze prikazana je u obliku tablice unutar koje su sažeto opisani najvažniji pojmovi: Vrijeme (ja-lik (doživljeno vrijeme) i ja-pripovjedač (promišljeno vrijeme); dvostruka tehnika pripovijedanja) – Lik/Pripovjedač (sažetak priče o glavnome junaku romana) – Likovi (autor koristi impresionističku metodu pri izgradnji vanjštine svojih likova i razvojnu karakterizaciju pri postupnom psihološkom razvoju likova, što se očituje tijekom cijeloga romana) (Dujmović-Markusi, Rossetti-Bazdan i Pavić-Pezer, 2011:56). Nakon sinteze učenicima je predložena usporedba *Ljudske komedije* Honorea de Balzaca i *U traganju za izgubljenim vremenom* Marcela Prousta. Time se omogućuje učenicima ostvarivanje tematsko-strukturne korelacije jer su oba pisca stvorila dva ogromna ciklusa romana, ali u dvjema različitim književnim epohama – Balzac u epohi realizma, a Proust u epohi modernizma. Autorice sažeto prikazuju razlike između te dvojice pisaca (Dujmović-Markusi, Rossetti-Bazdan i Pavić-Pezer, 2011:57). Nadalje, donose tablicu s nizom dodatnih zadataka podijeljenih na zadatke prije, tijekom i nakon čitanja romana *Combray* (Dujmović-Markusi, Rossetti-Bazdan i Pavić-Pezer, 2011:58). Na kraju nastavnoga ciklusa učenicima se daje kratki opis piščeva života i stvaralaštva s kronološkim pregledom najznačajnijih godina (Dujmović-Markusi, Rossetti-Bazdan i Pavić-Pezer, 2011:59).

Autorice su čitanke sadržajno i logički dobro predstavile Prousta. Prije samog čitanja odabranih odlomaka, ukratko su predstavile ciklus romana *U traganju za izgubljenim vremenom*. Odabrale su roman *Combray* kao reprezentativno djelo iz kojega su izdvojile nekoliko odlomaka koje su popratile skupinama pitanja za analizu. Nakon čitanja i analize

odlomaka, sažeto su u nekoliko odjeljenja istaknule pojmove koje su smatrale da je potrebno da ih učenici usvoje. Ostvarile su tematsko-strukturnu korelaciju između Balzaca i Prousta čime se šire učenički književni obzori. Analizu djela zaključile su grupom pitanja koja su podijelile na pitanja prije, tijekom i nakon čitanja. Učenike se dodatnim pitanjima upućuje na daljnju i dublju analizu romana. Upoznavanje s Proustom zaokružile su njegovim sažetim životopisom. Jedino što bi se autoricama moglo spočitnuti jest činjenica da nisu navele ni jedno drugo Proustovo književno ostvarenje (epistolarni opus, publicistička ostvarenja, mladenačka književna djela). Učenicima je time uskraćena informacija o Proustovu književnom opusu i sve se svodi samo na ciklus romana koji predstavljaju samo njegovu zrelu fazu stvaranja.

Autorice su uz čitanku objavile i radnu bilježnicu iz Hrvatskoga jezika za četvrti razred gimnazije *Književni vremeplov 4* (2011.). U radnoj bilježnici donose dodatna četiri zadatka za detaljniju psihološku analizu Lika/Pripovjedača (Dujmović-Markusi, Rossetti-Bazdan i Pavić-Pezer, 2011:9-10). Prvi je zadatak prikazan tablično s trima stupcima u koje učenici trebaju upisati zadane podatke. Učenici u prvi stupac unose najvažnije osobine Lika/Pripovjedača na početku romana. Svoje zaključke argumentiraju u drugome stupcu, a u trećemu ih potkrepljuju navodima iz teksta (Dujmović-Markusi, Rossetti-Bazdan i Pavić-Pezer, 2011:9). Na drugi zadatak trebaju odgovoriti opisno komentirajući „Proustovu misao o odnosu sna, vremena i života“ (Dujmović-Markusi, Rossetti-Bazdan i Pavić-Pezer, 2011:9). U trećemu se zadatku od učenika traži da prate „kako Lik/Pripovjedač na početku romana obrazlaže tezu o sjećanju tijelom, a ne razumom“ (Dujmović-Markusi, Rossetti-Bazdan i Pavić-Pezer, 2011:10). Autorice su ispod zadatka istaknule ključne riječi koje učenici trebaju potkrijepiti parafrazom ili citatom (buđenje (i reakcija) / tijelo (pamćenje tijela) / um (naknadna reakcija)) (Dujmović-Markusi, Rossetti-Bazdan i Pavić-Pezer, 2011:10). Četvrti zadatak upućuje učenike na odlomak u kojemu se opisuje junakova čežnja za majčinim poljupcem prije odlaska na počinak. Od učenika se traži da pročitaju taj odlomak „kao zasebnu epizodu koja ima svoj početak, vrhunac i rasplet“ te da razluče koji se dio odnosi na „sjećanje Lika“, a koji na „Pripovjedačev komentar“ (Dujmović-Markusi, Rossetti-Bazdan i Pavić-Pezer, 2011:10).

Autorice su osmislile niz dodatnih pitanja koja su opisali u radnoj bilježnici priloženu uz opisanu čitanku. Pitanja su usmjerena na psihološku analizu glavnoga junaka romana. Tijekom rješavanja tih pitanja učenici se upoznaju s karakteristikama modernoga lika. Pitanja su sadržajno i logički dobro osmišljena. Autorice su možda trebale postaviti i pitanja koja bi se odnosila na psihološku analizu i drugih likova koji se pojavljuju u romanu *Combray*.

Upoznavanjem drugih likova može se dobiti cjelovitija slika glavnoga junaka. Nedostatak pitanja koja se odnose na druge likove iz romana može se opravdati ograničenim prostorom koji se posvetio Proustu i njegovu romanu *Combray*.

Lana Hudeček, Milica Mihaljević, Josip Pilić i Blanka Mesić kao autori *Hrvatskoga jezika, jezičnoga izražavanja i književnosti IV*. (2003.), udžbenika za četvrti razred četverogodišnjih strukovnih škola, također idu tragom analitičko-interpretativnoga sustava, ali s nešto suhoparnijim prikazom. I kod njih možemo uočiti nekoliko faza obrade teksta: motivaciju, čitanje odabranih odlomaka iz romana, pitanja za analizu i interpretaciju, osnovne podatke o romanu te sažeti prikaz piščeve biografije. Motivacija je uobličena u misao o buđenju sjećanja nekim osjetilnim podražajem kojim se uvodi učenike u samo djelo. Učenicima su kao reprezentativni primjeri predstavljene dvije epizode iz romana – epizoda vezana uz junakov nemir prouzročen zbog izostanka majčinog poljupca prije poćinka i epizoda s oživljavanjem sjećanja na djetinjstvo provedeno u Combrayu potaknuto okusom *madeleine* kolačića natopljenog lipovim čajem. Nakon svakoga odlomka teksta učenicima su predoćena pitanja kojima ih se potiče na kritiĉko promišljanje i interpretaciju samoga djela (Hudeček i dr., 2003:108, 111). Naposljetku, autori iznose sažeti prikaz sadržaja romana, tehnike pripovijedanja i oblikovanja sjećanja i likova te žanrovsko i tematsko određenje romana („autobiografski roman o odrastanju hipersenzibilnoga dječaka u zreloga umjetnika“) (Hudeček i dr., 2003:111). Autori ističu na rubnici pojam i definiciju „romana-eseja“ kao novi pojam koji bi ućenici trebali usvojiti. Predstavljanje Prousta kao zaćetnika modernoga romana završava nekim mislima o djetinjstvu, odrastanju i smislu života, preuzetih od Ingrid Šafranek iz njezina predgovora romanu *Combray*. Autori ukratko donose piščevu biografiju, a na rubnici ističu romane koji ĉine ciklus romana *U traženju izgubljenog vremena*. Kako bi se ućenike potaklo da proćitaju, ako ne cijeli ciklus romana, onda barem nastavak „Put k Swannu“ – *Jednu Swannovu ljubav*, autori predlažu da pogledaju film snimljen u režiji Viktora Schlödorffa te da usporede filmsku interpretaciju s proćitanim djelom. Također, navode knjigu Alaina de Bottona *Kako vam Proust može promijeniti život* te strip *Combray* Stephanea Heueta, što bi moglo potaknuti ućenike na daljnje ĉitanje i istraživanje piščeva života te razumijevanje njegova književnog stvaralaštva (Hudeček i dr., 2003:112).

Autori su udžbenika odabrali dva odlomka iz romana *Combray* te su nakon oba ućenicima predoćili pitanja za raspravu i interpretaciju. Za razliku od prethodnih autorica, autori udžbenika u posebnom dijelu „Uradi sam/sama“ potiču ućenike na ĉitanje drugog dijela romana *Put k Swannu – Jedna Swannova ljubav* te da ga usporede s filmskom adaptacijom ĉime se ostvaruje književno-filmska korelacija. Autori su, također, na rubnici stranice

istaknuli i predložili učenicima čitanje stripa *Combray* te čitanje knjige *Kako vam Proust može promijeniti život* Alaina de Bottona. Pohvalno je što su autori predložili ostvarivanje korelacije među različitim umjetnostima čime se omogućava bolja recepcija Proustova djela. Kao i kod prethodnih autorica, ni autori ovoga udžbenika nisu naveli ostala Proustova književna ostvarenja.

Udžbenik za četvrti razred gimnazije *Književnost 4* (1998.) autorâ Vlade Pandžića i Josipa Kekeza, sadržajno je identičan, što se tiče predstavljanja Marcela Prousta, udžbeniku za četvrti razred strukovnih tehničkih (četverogodišnjih) škola *Hrvatski 4* (1998.) autorâ Vlade Pandžića, Josipa Kekeza i Mileta Mamića. Kod obaju udžbenika, za razliku od prethodnih dvaju, izostaje analitičko-interpretativni niz s prepoznatljivim fazama, no ne može se reći da nema logičke organizacije sadržaja. Reklo bi se da predstavljeni sadržaj daje više slobode organizaciji interpretacije djela. Autori udžbenika u obama slučajevima donose piščevu biografiju sa zanimljivim podacima iz njegova privatnog kao i književno-stvaralačkog života. Iza toga slijede informacije vezane uz ciklus romana – razdoblje objavljivanja te pojedinačni naslovi romanâ (Pandžić i Kekez, 1998:15). Učenicima se djelo predstavlja odlomkom u kojemu se govori o prisjećanju na davno zaboravljene trenutke djetinjstva provedenog u mjestu Combray potaknuto ispijanjem lipovog čaja i kušanjem znamenitog kolačića *madeleine*. Autori ističu na rubnicama pojmove koji pomažu učenicima da bolje prate i razumiju predloženi im tekst (Pandžić i Kekez, 1998:16-19). Nakon pročitana teksta slijede pitanja kojima se učenike potiče na analizu i raspravu (Pandžić i Kekez, 1998:19). Djelo se aktualizira sudovima o Proustu mišljenjima naše književne teoretičarke Ingrid Šafranek (*Sjećanje – središte djela*), pjesnika Antuna Branka Šimića (*Posebno oko za unutarnji i vanjski svijet*) te prevoditelja ciklusa *U traženju izgubljena vremena* Miroslava Brandta (*Teškoće prevođenja i čitanja*) (Pandžić i Kekez, 1998:19-20).

Autori udžbenika za strukovne tehničke (četverogodišnje) škole *Hrvatski 4* (1998.) i udžbenika za gimnazije *Književnost 4* (1998.) ne donose ništa novo u vezi s interpretacijom romana *Combray*. I oni su, također, izdvojili odlomak iz romana koji su popratili pitanjima za analizu. No, za razliku od prethodnih primjera čitanke i udžbenika, navode još neka Proustova djela (*Užici i dani* (zbirka novela) i *Jean Santeuil* (mladenački roman)). Također je dobro što su izložili učenike razmišljanjima kritičara (Ingrid Šafranek, Antun Branko Šimić, Miroslav Brandt) – mišljenjima ljudi koji su čitali Prousta i svojim radom pridonijeli razumijevanju njegova književnog stvaralaštva.

Udžbenik za četvrti razred četverogodišnjih strukovnih škola *Hrvatski jezik i književnost* (2004.) Dragutina Rosandića također odstupa od analitičko-interpretativnoga

pristupa djelu. Rosandić više daje smjernice kako pristupiti Proustu pa tako na rubnici naznačuje poglavlja koja analizira u svome udžbeniku: *Portret, Iz životopisa, Kako čitati Prousta, Što tražiti i otkrivati u Proustovu djelu, Combray* (odlomak iz romana), *Što smo otkrili, Što ćemo još otkrivati, Odaberite i proučite*. U dijelu *Iz životopisa i Portreta* autor iznosi oskudne podatke iz piščeva života (rođenje, smrt i zdravstveno stanje pisca tijekom života), navode se naslovi romanâ koji tvore ciklus *U traženju izgubljena vremena* te se ističu razlozi zašto je Proust značajan za modernu prozu (uvodi esejiziranu prozu, odstupa od tradicionalnog oblikovanja fabule i likova u romanu upotrebom lirsko-diskurzivnog izričaja, psihološko-filozofskih raščlambi, asocijacija; vidljiv je utjecaj francuskog filozofa Henrija Bergsona te impresionističkih slikara na Proustovo stvaralaštvo) (Rosandić, 2004:38). U dijelu *Kako čitati Prousta i Što tražiti i otkrivati u Proustovu djelu* učenicima se usmjerava pozornost na složenost djela koje traži učena čitatelja koji će moći pod silnim opisima detalja proniknuti u dubinu i cjelovitost poruke koju je pisac utkao u roman. Navode se teme koje mogu poslužiti za daljnje istraživanje, izvannastavno čitanje i proučavanje (*Roman o djetinjstvu, Roman o vremenu, Simultanost (istodobnost) vremena i prostora, Samoća u svijetu odraslih, Knjiga kao prvi susret s umjetnošću, Krajolik (glog u cvatu...), Sjećanja i uspomene, Likovi (Swann, Gilberta, Odette), Simbolika Combraya, Impresionizam, Likovna umjetnost i glazba, Filozofija (Bergson)*) (Rosandić, 2004:39). Udžbenik donosi odlomak iz romana koji opisuje pripovjedačeve doživljaje potaknute ispijanjem lipovog čaja i kušanjem smrvljenog kolačića *madeleine* iz čega je izronila monumentalna građevina uspomena na djetinjstvo provedeno u bajkovitome Combrayu. Od učenika se traži da za vrijeme čitanja obrate pozornost na istaknute riječi i skupove riječi izvučene iz teksta odlomka na rubovima stranica. Time se postiže usmjereno čitanje koje iziskuje potpunu pozornost učenika i njihovo udubljanje i razmišljanje o pročitanome (Rosandić, 2004:40-42). Pročitavši tekst, slijedi dio *Što smo otkrili?* i *Što ćemo još otkrivati?* u kojemu se učenicima postavljaju neka pitanja vezana uz odlomak. Od učenika se traži da komentiraju Proustove uspomene i sjećanja potkrepljujući svoja razmišljanja rečenicama iz odlomka. Na kraju se donosi misao Ingrid Šafranek u kojoj tvrdi da je Proustov roman roman o vremenu. Autor udžbenika navodi i sud Antuna Šoljana u kojemu se donosi zaključak da su svi odnosi među likovima unutar cijeloga ciklusa romanâ prikaz francuskoga društva toga vremena sa svojim intrigama koje prožimaju privatni i javni život pojedinacâ (Rosandić, 2004:42). U dijelu *Odaberi i proučavaj* autor udžbenika preporučuje dodatnu književno-teorijsku literaturu koja bi mogla obogatiti učeničko znanje o Proustu i proširiti obzor iskustva i razumijevanja njegova književnog stvaralaštva (Rosandić, 2004:43).

Zanimljivost Rosandićeve udžbenika jest u tome što učenike uvodi u interpretaciju romana *Combray* navedenim smjernicama koje pomažu otkriti krajnju poantu djela i pridonose boljemu razumijevanju Prousta kao pisca. Dobra strana udžbenika je i poticanje učenika na čitanje dodatne književno-teorijske literature što omogućuje detaljniju analizu života pisca i njegova književnog stvaralaštva. Rosandić, također, ne navodi ostala Proustova književna ostvarenja.

Udžbenik za četvrti razred gimnazije skupine autorâ, *Čitanka 4* (2007.), donosi vrlo sažet prikaz piščeva života. Ističe se Proustovo značenje u povijesti književnosti kao pisca koji je svojim stilom i tehnikom pisanja dao temelje modernom romanu. Navode se neke Proustove misli o impresijama i detaljima koji čine razliku u poimanju svakidašnjice. Međutim, daju se samo osnovne informacije u vezi sa samim ciklusom romana *U traženju izgubljena vremena* (prikaz života francuskog aristokratskog društva u doba Drugoga carstva, roman pisan u obliku autobiografije glavnoga junaka, težnja da se prevlada prolaznost i smrt – utjecaj Bergsona te naslovi romanâ koji čine ciklus) (Skupina autora, 2007:19). Ukratko se opisuje sadržaj romana *Combray* (Skupina autora, 2007:20). Udžbenik donosi odlomke romana u kojima se opisuje šetnja combrayskim krajem koji vodi u dva različita smjera – jedan put vodi prema Swannovu posjedu, a drugi prema aristokratskoj obitelji Guermantes. Tu su i odlomci u kojima se opisuje krajolik uz rijeku Vivonne te junakov opis martinilleskih zvonika (Skupina autora, 2007:20-25). Nakon pročitanih odlomaka slijedi nekoliko skupina zadatakâ kojima se učenike potiče na kritičko razmišljanje. Skupine zadatakâ naslovljeni su ovako: *Uoči – Protumači – Prosudi* iz čega se da iščitati kako se od učenika traži dubinska analiza i promišljanje o pročitanome (Skupina autora, 2007:25). Nakon tih zadatakâ učenicima su ponuđeni zadaci „Za samostalno istraživanje“. Autori predlažu da učenici pročitaju roman u cijelosti te se navode dvije teme koje bi mogli detaljnije istražiti kod kuće (1. tema: Vrijeme u *Combrayu* (potrebno je povezati s filozofijom Henrija Bergsona) i 2. tema: Svijet umjetnosti u *Combrayu*) (Skupina autora, 2007:26).

Udžbenik skupine autorâ ne donosi nikakve inovacije što se tiče interpretacije Proustova romana *Combray*. Organizacijom sadržaja kojim se predstavlja Proust u udžbeniku profesorima se ostavlja više slobode za provedbu interpretacije. Pitanja koja slijede nakon odabranih odlomaka iz romana uvode učenike u dublje promišljanje o radnji, psihološkim opisima glavnoga junaka i njegovim odnosima s drugim likovima. Udžbenik skupine autorâ, kao i većina analiziranih udžbenika, ne donosi podatke o ostalim Proustovim književnim ostvarenjima, ne ostvaruje korelaciju s drugim umjetnostima, književnicima i njihovim ostvarenjima.

Vidljivo je na temelju opisa sadržaja odabranih udžbenika i čitanki namijenjenih za gimnazije i četverogodišnje srednje strukovne škole da je Proust zastupljen u Nastavnome programu Hrvatskoga jezika. Autori odabranih udžbenika i čitanki predstavili su svoje prijedloge obrade Proustova romana *Combray*. Svim je udžbenicima i čitankama zajedničko to da su predstavili obradu romana *Combray* koji je Nastavnim programom zadan kao obvezna srednjoškolska lektira. Razlike se očituju jedino u odabiru odlomaka iz romana te opširnijoj ili sažetijoj analizi odabranih odlomaka. Neki su autori proširili obradu Proustova književnog stvaralaštva predloživši usporedbu njegova romana s filmskom adaptacijom, čitanjem stripa nastalog na temelju romana *Combray* te usporedbom s književnicima iz drugih književnih epoha. Nijedan autor ne donosi obradu kojeg drugog romana iz Proustova ciklusa ili kojeg god njegovog drugog književnog ostvarenja. Može se zaključiti kako autori svojim prijedlozima obrade Prousta na neki način ne ostavljaju profesorima previše prostora za obradu njegovih drugih književnih ostvarenja držeći se isključivo romana *Combray* kao reprezentativnog djela. Prousta se u tome slučaju može opširnije i slobodnije obraditi izvannastavnim čitanjem i/ili organiziranjem dodatne nastave iz Hrvatskoga jezika.

6. Marcel Proust u metodičkoj literaturi

Metodička literatura vrlo je siromašna što se tiče obrade Marcela Prousta u srednjoškolskoj nastavi. U ovome će se poglavlju ukratko opisati „Projekt: Poziv na čaj“ koji su ostvarili i proveli u zajedničkoj suradnji knjižničari i nastavnici u Prvoj sušačkoj hrvatskoj gimnaziji u Rijeci (1993.). Ukratko će se predstaviti prijedlozi obrade Marcela Prousta kako ih je opisao Dragutin Rosandić u svojoj knjizi *Metodika književnoga odgoja* (2005.). Nakon toga, u posebnome poglavlju, predstaviti će se metodički obrađena lektira *Put k Swannu: Combray* (2004.) koju su na zanimljiv način u zajedničkoj suradnji ostvarili hrvatska metodičarka Mirjana Živny i prevoditelj Mate Maras.

Višnja Šeta, knjižničarka Prve sušačke gimnazije u Rijeci, pokrenula je 1993. godine „Projekt: Poziv na čaj“ kojemu je svrha bila razvijanje čitateljskih interesa i navika putem školske izložbe. Izložba se održavala u razdoblju od 18. veljače do 10. ožujka 1993. godine a cilj joj je bio „istražiti motiv čaja u književnosti i likovnoj umjetnosti, prikazati razvoj dizajna, pribora za čaj“ (Šeta, 1994:43). U projektu su sudjelovali „učenici, nastavnici, studenti Hrvatskog jezika i književnosti Pedagoškog fakulteta u Rijeci, školski bibliotekari osnovnih i srednjih škola te odgojiteljice i djeca Dječjeg vrtića „Bulevard“ u Rijeci“ (Šeta, 1994:43). Projekt se provodio u tri faze: priprema programa o čaju u školskoj knjižnici,

izvođenje programa te evaluacija izvedenog programa (Šeta, 1994:44). Različite razine izložbe pomogle su u izvođenju nastavnih jedinica na kojima su se sakupili različiti učenički radovi. Na nastavi Hrvatskog jezika pisali su se literarni radovi, a na nastavi Engleskog jezika učenici su pisali pismo prijatelju u kojemu se opisivao *tea party* u knjižnici. Eksperimentalna skupina učenika bavila se na nastavi Likovne umjetnosti oblikom i izradom pribora za čaj (Šeta, 1994:45). Prva razina izložbe prikazala je motiv čaja u svjetskoj književnosti na primjeru 11 izabranih djela: *Šej Min: List čaja držim u ustima*, *Puškin: Evgenij Onjegin*, *Tolstoj: Ana Karenjina*, *Turgenjev: Lovčevi zapisi*, *Dostojevski: Zločin i kazna*, *Čehov: Tri sestre*, *Proust: Combray*, *Wilde: Slika Doriana Graya*, *Shaw: Pigmalion*, *Joyce: Uliks* i *Kavabata: Tisuću ždralova* (Šeta, 1994:45). Druga razina izložbe usmjerila se na interpretaciju motiva čaja u slikarstvu na primjeru izabranih 14 likovnih reprodukcija: *Vollet Henry: Al Crepuscolo*, *Kutija za čaj 1748.*, *Ch. Kandler: Samovar 1727.-1737.*, *Kien Long: Predmeti od porculana 18. st.*, *Klobučar Mira: Mrtva priroda*, *Trepše Marijan: U gostionici*, *Josip Račić: Majka i dijete*, *Toulouse-Lautrec: Le contessa di Toulouse Lautrec*, *Thoma Hans: Feldblumenstrauss 1872.*, *Renoir: Dame bei Tee*, *Ch. E. Jeanneret: Stilleben 1924.*, *Trepinin: Djevojka sa svijetom*, *Roger de la Fresnaye: Mrtva priroda 1910.-1925.* i *Gris: Le livre 1911.* (Šeta, 1994:45-46). Treća razina izložbe usredotočila se na etnografiju – sakupljanje pribora za čaj iz obiteljskih zbirki učenika i nastavnika škole u kojoj su se našli primjeri od 17. do 20. stoljeća (Šeta, 1994:46). Nakon uspješno izvedenog projekta, u razdoblju od travnja do svibnja iste godine, provedena je anketa i analiza učeničkih interesa i literarnih radova. Podaci ankete bili su računalno obrađeni na uzorku od 180 učenika prvih, drugih i trećih razreda gimnazije (Šeta, 1994:46). U svim su razredima gotovo svi pokazali jednak interes za čitanje Tolstojeve *Ane Karenjine*. Od ponuđenih djela najmanji čitalački interes pobudili su Puškin i Proust. Anketa je pokazala kako je motiv čaja djelomično pobudio čitateljski interes. Negativni odgovori učenika ostavljaju prostor za razmišljanje o nekim boljim poticajima čitateljskog interesa te planiranje nekih budućih projekata.

Projektom se pokušalo pobuditi veći čitateljski interes, razviti umjetnički potencijal te se korelacijom i integracijom različitih predmeta pokušalo učenicima predstaviti drugačije viđenje uobičajene aktivnosti ispijanja čaja kroz prizmu umjetnosti s osobitim naglaskom na književnost. Tema je ovoga diplomskog rada Marcel Proust i njegovo književno djelo. Motiv čaja svakako je značajan za ovog pisca, a kao što je prikazano u ovome projektu čaj je bio i glavni pokretač održane izložbe. Iako je Proust prema dobivenim rezultatima ankete privukao najmanje čitateljske pozornosti, ovakva vrsta projekta dobar je primjer nastavnicima koji će ubuduće obrađivati Prousta na svojoj nastavi.

Dragutin Rosandić u svojoj knjizi *Metodika književnoga odgoja* (2005.) donosi neke moguće prijedloge obrade djela toga pisca u nastavi. U poglavlju „Pristup(i) piscu“ u dijelu *Primjeri odrednica za pristup piscima* navodi se lista domaćih i stranih pisaca te popis odrednica prema kojima bi se ti pisci i njihova djela mogli obraditi. Među tim piscima navodi se primjer obrade Marcela Prousta, odnosno moguće odrednice prema kojima bi se moglo pristupiti obradi toga književnika. Na temelju tih odrednica mogao bi se osmisliti jedan ili više sati obrade. Navedene odrednice jesu: *Djela, Portret, Iz životopisa, Kako čitati Prousta te Što tražiti i otkrivati u Proustovu djelu* (Rosandić, 2005:585). Cijeli ciklus *U traganju za izgubljenim vremenom* obiluje impresionističkim opisima prirode i u tome je Proust nenadmašeni majstor oživljavanja prostora u vremenu kroz opise detalja. Roman *Combray* vrlo je dobar za interpretaciju povezivanjem različitih umjetnosti. U poglavlju „Povezivanje umjetnosti u nastavi“ Rosandić donosi primjere korelacijâ koje se mogu uspostaviti pri interpretaciji Proustova romana (*Put k Swannu*, II. dio „Jedna Swannova ljubav“). Navodi se primjer književno-glazbene korelacije (Primjer I. – Swannov doživljaj glazbe) i književno-likovne korelacije (Primjer II. – Likovno portretiranje Odette) (Rosandić, 2005:241, 247). Kroz cijeli Proustov ciklus, osobito u drugome dijelu prvoga romana – *Jedna Swannova ljubav*, pojavljuju se opisi doživljaja likova pri susretu s izmišljenim glazbenim komadom „male fraze“ koju je skladao, također izmišljeni Proustov skladatelj, Vinteuil. Viktor Žmegač tvrdi u svojoj knjizi *Književnost i glazba* (2003) da je „glazba, za razliku od književnosti i slikarstva nemimetička umjetnost“ koja „dopušta slušatelju da je on ispuni svojim duševnim sadržajem“ (Žmegač, 2003:190). Glazbom se može predočiti spektar boja emocija, dok se slikom nude gotove projekcije doživljene stvarnosti jednoga promatrača. Proust je odlučio književnošću ujediniti doživljaje zbiljskoga svijeta mnogih pojedinaca stvarajući beskonačne vizualne projekcije potaknute duševnim proživljavanjem auditivnog podražaja. Viktor Žmegač opisuje to ovako: „romanopisac zaokupljen traganjem posve napušta opisne težnje, stapajući zvukovnu zbilju s poniranjem u svijet slika potaknutih glazbom a ujedno i s intelektualnim pogledima na duševna zbivanja.“ (Žmegač, 2003:191-192) Proust je povezivanjem različitih umjetnosti ostvario spektar beskonačnih projekcija različitih psihološko-emocionalnih proživljavanja u unutarnjem svijetu glavnoga junaka njegova ciklusa.

6. 1. Metodički obrađena lektira – Put k Swannu: *Combray*

Naša metodičarka Mirjana Živny obradila je uz suradnju našega poznatog prevoditelja Mate Marasa Proustov *Put k Swannu: Combray* (2004.). Knjiga je sadržajno i logički podijeljena na sljedeća poglavlja: *Combray* (s francuskog preveo Mate Maras), *Razmišljanje o pročitanoj djelu* (Mirjana Živny), *Saznaj nešto više* (Mirjana Živny), *Sažetak: Književnoznanstvena i književnopovijesna obilježja djela* (Mirjana Živny), *Potruga za sobom* (Pogovor – Mate Maras), *Kronologija života i rada Marcela Prousta* (Mate Maras), *Izbor iz kritičke literature o Marcelu Proustu* (Mate Maras), *35 varijacija na temu Marcela Prousta* (Mate Maras), *Bibliografija Marcela Prousta* (Mate Maras), *Filmovi prema Proustovim djelima* (Mate Maras) te *Rječnik nepoznatih riječi i pojmova*.

Knjiga se otvara razmišljanjima poznatih književnika (Miroslav Krleža, Walter Biemel i Virginia Woolf) o Proustovu djelu (Proust, 2004a:5). Uvijek je dobro analizu književnog djela započeti motivacijom. Izlaganjem učenika sudu drugih književnika i mislioca potiče ih se da i sami razmišljaju o djelu koje je pred njima kako bi postupno izgrađivali vlastiti kritički stav. Čitatelj se, nadalje, upoznaje s nekim Proustovim mislima „o prijateljstvu i priopćivosti“, „o učenju“, „o izražavanju“, „o čitanju“ te „o piscu i čitatelju“ (Proust, 2004a:6-7). Čitajući pišćeva razmišljanja o navedenim temama, čitatelja se postavlja u poziciju mislioca i kritičara te ga se priprema za recepciju djela dnevnikom čitanja (Proust, 2004a:8) u kojemu se daju smjernice prije čitanja romana *Combray*.

U poglavlju *Razmišljanje o pročitanoj djelu* (Proust, 2004a:216) čitateljima se nudi niz pitanja nakon čitanja koja su podijeljena u nekoliko skupina i označena tematskim pojmovima na rubnicama stranica. Poglavlje je sadržajno i logički pregledno i detaljno osmišljeno te nudi čitatelju podlogu za dubinsku analizu djela. Smjernice navedene za analizu djela mogu, također, poslužiti i nastavnicima pri osmišljavanju sata obrade Marcela Prousta.

U poglavlju *Saznaj nešto više* (Proust, 2004a:233) čitatelju se predlaže u osam točaka daljnje istraživanje i produbljivanje znanja o Proustu. Ovdje se ukratko opisuju svih osam prijedloga kako slijedi: 1. Uspoređivanje nekih Proustovih misli o umjetnosti s pojedinostima iz *Combraya*; 2. Uspoređivanje nekih misli Henrija Bergsona s Proustovima s posebnim osvrtom na *Combray*; 3. Uspoređivanje jednog citata Charlesa Baudelairea s Proustovom poetikom; 4. Pročitati roman *Povratak Filipa Latinovicza* Miroslava Krleže i usporediti temu djetinjstva i odrastanja te lik majke u oba romana; 5. Čitanje ostalih romana iz ciklusa kao zasebnih tematskih cjelina (*Jedna Swannova ljubav* – osobni život Charlesa Swanna, *U sjeni procvalih djevojaka* – ljubavne veze glavnog junaka itd.); 6. Čitatelju se predlaže da pogleda filmsku adaptaciju romana *Jedna Swannova ljubav* te ju usporedi s knjigom. Kako bi analiza bila što uspješnija, daju se neke smjernice i pitanja za razmišljanje u vezi s filmskim i

književnim predloškom; 7. Čitatelju se predlaže da pročita knjigu engleskog znanstvenika i književnog kritičara Alaina de Bottona *Kako vam Proust može promijeniti život* u kojoj će zasigurno saznati neke zanimljive i neobične detalje iz Proustova privatnog života; 8. Čitatelju se predlaže da izabere jednu od ponuđenih tema i napiše esej.

Poglavlje *Sažetak: Književnoznanstvena i književnopovijesna obilježja djela* (Proust, 2004a:237) opisuje glavne odrednice djela tako što su izdvojene osnovne teme pojmovima ispisanim na rubnicama stranica. Iznose se opći sudovi o Proustovu stvaralaštvu, ukratko se prepričava sadržaj romana uz isticanje osnovnih tema i ideja, te se određuje žanr i modernističke odlike romana. Poglavlje pruža čitatelju uvid u simboliku koju je Proust utkao u svoj roman što omogućuje širenje spoznaje i razumijevanja unutarnjeg svijeta glavnoga junaka.

Poglavlje *Potraga za sobom* (Proust, 2004a:253) podijeljeno je u nekoliko kraćih potpoglavlja koja opisuju književnokritičku pozadinu Proustovih stvaralačkih početaka te se povezuje njegova javna i privatna sfera života koja čini potpuni portret jednog osebujnog čovjeka i umjetnika. U poglavlju *Kronologija života i rada Marcela Prousta* (Proust, 2004a:265) bilježe se najznačajnije godine i događaji u Proustovu životu. Kronologija je popraćena fotografijama iz Proustova obiteljskog albuma, slikama ljudi iz visokog društva koji su imali značajan utjecaj na njega te neobičnim ilustracijama različitih umjetnika koji su izrazili svoje viđenje Prousta. Oba poglavlja mogu poslužiti nastavnicima za osmišljavanje sata o piscu. Djelo je nerazdvojivo od svoga autora. Za razumijevanje djela potrebno je poznavati život pisca. Jedino autor može dati čitatelju odgovor na mnogobrojna skrivena značenja utkana u njegovo djelo.

Poglavlje *Izbor iz kritičke literature o Marcelu Proustu* predstavlja razmišljanja odabranih domaćih i stranih književnika i kritičara o Proustu (Rainer Maria Rilke (1914.), Miroslav Krleža (1932.), Tin Ujević (1933.), Michel Leiris (1956.) te Karine Crépeau (2001.)). Kao i na samome početku knjige, čitatelje se izlaže razmišljanjima drugih umjetnika i mislioca kako bi opovrgnuli zablude te obogatili vlastite misli o djelu i piscu.

Poglavlje *35 varijacija na temu Marcela Prousta* (Proust, 2004a:281) opisuje „tehniku manipulacije riječi“ koja je preuzeta od „francuskog pjesnika Georges-a Pereca, sljedbenika *Radionice moguće književnosti (Ouvroir de Littérature Potentielle* ili *OuLiPo*) koju su 1960. godine stvorili François Le Lionnais i Raymond Queneau, a glavna joj je karakteristika da bude iskustvena“ (Proust, 2004a:281). U knjizi se donosi „po uzoru na francuski izvornik“ (Proust, 2004a:281) varijacije na hrvatskom jeziku na primjeru jedne Proustove rečenice iz romana *Combray* („Dugo sam vremena rano lijegao.“) (Proust, 2004a:281). „Tehnikom

manipulacije riječi“ učenike se potiče da ne gledaju rečenicu kao krutu cjelinu, već kao cjelinu čijim se sastavnicama na različitim jezičnim razinama (*fonetika, morfologija, sintaksa, semantika itd.*) može manipulirati. Proustova se rečenica upotrebom različitih postupaka (*anagram, epenteza, antonimija, sinonimija, izokonsonantizam, izovokalizam, aleksandrinac itd.*) secira i transformira u niz varijacija koje nisu hijerarhijski utvrđene, ali tvore logički niz koji sam za sebe predstavlja umjetničko ostvarenje. Učenici su na iskustven način uključeni u proces stvaranja umjetnosti upotrebom predstavljene „tehnikе manipulacije riječi“.

Autori su knjige iznijeli niz primjera i prijedloga obrade romana *Combray*. Nastavnicima ova knjiga može pomoći pri osmišljavanju više nastavnih sati obrade zadanog djela i pisca te za osmišljavanje pojedinačnih faza nastavnog sata. U knjizi je iscrpno metodički obrađeno zadano lektirno djelo. Autori se nisu usredotočili samo na interpretaciju sadržaja romana *Combray*, već su u obradu utkali i književnu kritiku, životopis pisca, razmišljanja autora o životu i vlastitom djelu. Autori su opisali i mogućnosti korelacije filmske i književne umjetnosti te tematske korelacije. Također, predlažu čitanje i obradu ostalih romana iz Proustova ciklusa. Međutim, kao ni dosadašnja metodička literatura ne šire obradu Prousta na njegova ostala književna ostvarenjâ.

7. Školska interpretacija književnog djela *Combray* Marcela Prousta

7.1. Nastavna obrada književnog djela *Combray* Marcela Prousta

Autorica je diplomskoga rada prisustvovala nastavnom dvosatnu obradu književnoga djela *Combray* Marcela Prousta 1. listopada 2013. godine u srednjoj Graditeljsko-geodetskoj školi u Osijeku u četvrtome razredu učenika geodetskoga smjera. Nastavu je Hrvatskoga jezika razredu održala profesorica Đurđa Varzić-Pavković. Tip je sata bio prema sadržaju lektirni i interpretacijski sat, a nastavna je jedinica bio roman *Combray* francuskoga književnika Marcela Prousta koji se obrađuje unutar cjeline I. razdoblja moderne (1914. – 1929.).

Profesorica započinje nastavu metodom razgovora. Ispituje učenike jesu li pročitali zadano lektirno djelo. Profesorica zadaje učenicima da u desetak minuta uz pomoć čitanke, dnevnika čitanja ili bilo kojeg drugog izvora iznesu svoje dojmove i mišljenja o djelu, bilo da su pročitali u cijelosti, djelomično ili uopće nisu pročitali, te da svoje odgovore uobliče u pismo upućeno samome autoru djela – Marcelu Proustu. Nakon desetak minuta profesorica redom proziva učenike da pročitaju svoja pisma. Odgovori su bili zaista raznoliki. Neki od

učenika napisali su kako im se čini da je djelo „preintimno“ te da autor komplicira i filozofira u vezi s jednostavnim stvarima. Jedna je učenica opisala svoje dojmove vezane uz ispijanje čaja s autorom. Jedan je učenik napisao ispriku autoru zašto nije pročitao njegov roman, opravdavajući se time da nije više bilo primjeraka u školskoj čitaonici. Neki od učenika izrazili su negodovanje uputivši autoru kritiku da je ostao rob prošlosti zbog čega nije bio u mogućnosti živjeti u sadašnjosti.

Pročitavši redom učeničke odgovore, profesorica piše na ploču pojam „Combray“ i traži od učenika da joj redom govore svoje primjedbe i dojmove vezane uz roman. Učenici asocijativno daju odgovore govoreći da je roman – dosadan, nerazumljiv, kompliciran, emotivan, nostalgičan itd. Profesorica pomno zapisuje sve njihove odgovore uokolo pojma na ploči. Nakon što su iscrpili sve što su htjeli reći, profesorica pita učenike smatraju li da je to razlog zbog kojega ne treba taj roman pročitati. Učenici su uglavnom bili podijeljenog mišljenja.

Završivši kratku raspravu za ili protiv čitanja Proustova romana, profesorica dijeli učenike u 6 skupina po 4 učenika. Podijelivši ih u skupine, svaka je skupina dobila nastavni listić na kojemu se nalaze odlomci iz stripa *Combray* (Prilog 2) Stephanea Heueta napravljenom prema Proustovu romanu. Unutar skupina učenicima je dozvoljeno da u parovima čitaju odlomke stripa te da se služe raspoloživim materijalima – čitankom, dnevnikom čitanja, internetskim izvorima. Zadatak je učenika smjestiti dodijeljeni im odlomak u određeni kontekst, tj. zajednički ispričati priču o Combrayu. Učenici rješavaju taj zadatak do kraja prvoga sata.

Drugi sat započinje interpretacijom djela uz pomoć odlomaka stripa. Profesorica čita odlomke iz romana, a učenici se s odgovarajućim odlomcima stripa javljaju i usput analiziraju odlomke kronološkim redom interpretirajući njihov sadržaj. Profesorica se koristi metodom heurističkog razgovora potičući učenike da razmišljaju o samome djelu i iznose svoje subjektivne doživljaje nadopunjujući sve to interpretacijom.

Prva grupa ima odlomke stripa koji se tiču problema sa spavanjem pripovjedača. Profesorica započinje razgovor o spavanju. Pita učenike kakva su njihova iskustva sa spavanjem. Jesu li i oni kao pripovjedač imali ikada problema sa spavanjem? Jedan od učenika govori kako je jedno vrijeme kao dijete živio u Njemačkoj te je znao imati snove na njemačkom. Učenici prepričavaju odlomak stripa govoreći kako pripovjedač iznosi svoje sjećanje na djetinjstvo koje je proveo u Combrayu. Profesorica postavlja učenicima pitanje je li san sadašnje vrijeme ili prošli događaj. Učenici iznose mišljenje kako se u snovima očituju

naši strahovi, želje, nade, proživljeni trenuci i sl. Nestaju prijelazi između prošlosti i sadašnjosti. Vrijeme je svezremensko.

Druga skupina iznosi psihološke karakteristike protagonista romana. Raspravljaju o obiteljskim odnosima, osobito o odnosu bake i unuka. Učenici uz pomoć teksta govore kako je junak romana bio krhak, nježan, osjetljiv i boležljiv te da mu je obitelj pokušavala pomoći da se ne boji spavanja. Kako bi se umanjila njegova preosjetljivost prije počinka, baka mu je znala puštati projekcije filmovâ, tzv. *laterna magica*. Junak se priče znao toliko uživjeti u filmove da se često poistovjećivao s likovima. Baka je jedna od ključnih osoba tijekom djetetova odrastanja jer je utjecala na njegov odnos prema umjetnosti uopće.

Treća skupina prepričava događaje vezane uz posjete karizmatičnog susjeda Charlesa Swanna obitelji. Junak bi osjetio negodovanje zbog njegovih posjetâ jer u tim trenucima ne bi imao prilike vidjeti majku još jednom prije polaska na počinak. U odnosu majke i sina očituje se velika privrženost djeteta što se najbolje vidi u njihovom „ritualu“ kada dijete ne želi poći na spavanje dok ne dobije majčin poljubac. Odnos majke i sina duboko je prožet osjećajem prisnosti jer majka razumije živčano stanje sina. Odnos oca i sina izrazito je formalan s velikom dozom strahopoštovanja.

Četvrta skupina zaključuje da je autorov stav da jedino umjetnost može dati životu smisao. Smisao života jest umjetnost jer ona jedina održava čovjeka na životu i u sebi utjelovljuje sjećanja koja su oživljena iskustvom nekog naoko beznačajnog detalja. Život svakidašnjice prolazi pored nas, a tek kad smo okrnuti nekim detaljem koji oživi naša osjetila postajemo svjesni svoga postojanja. Sam autor romana živio je intenzivnim životom. Pred kraj svoga života dobio je zbog astme bolest prenaplašenog osjetila (što je profesorica povezala i s Teslinim stanjem živčane preosjetljivosti), zbog čega je do smrti proveo život u izolaciji svoje sobe gdje je stvarao svoj ciklus u utrci s vremenom koje mu je bilo preostalo.

Peta je skupina imala epizodu s *madeleine* kolačićem i lipovim čajem. To je ujedno i glavna epizoda romana i svojevrsni *lajtmotiv* cijeloga ciklusa. U tom jednom trenutku prožetom dojmom izmrvljenog kolačića na nepcu i mirisom lipovog čaja u unutrašnjosti svoga bića junak proživljava davno zaboravljena sjećanja na gradić Combray u kojemu su bile sadržane slike djetinjstva. Impresionističkim opisima sobâ tetke Léonie, vrtnih puteljaka, toka rijeke Vivonne i tri zvonikâ crkve u Martinvilleu te svih osobâ s kojima je u to vrijeme dolazio u doticaj, odrasli protagonist pokušava zadržati izgubljeno vrijeme ponovnim proživljavanjem tih utisaka prošlosti. To se sve postiže tehnikom asocijativnosti. Jedna je učenica podijelila s razredom kako čuva majčin parfem te svaki put kad bi osjetila taj miris vratilo bi joj se sjećanje na djetinjstvo. Pripovjedač ističe pisca Bergottea kao djetetov

književni uzor. Učenici komentiraju djetetov stav prema knjigama. Dječak ulazi u svijet knjige i proživljava sve što i likovi. Ponirući u svijet knjige, on gubi vezu sa stvarnošću.

Šesta je skupina imala odlomke stripa koji se tiču pripovjedača kao odrasle osobe koji se budi u svome krevetu između sna i jave, svjesnosti i prisjećanja davno minulih trenutaka djetinjstva. Pripovjedač je izgubljen u vremenu i prostoru. Naznačuje se relativnost vremena što se povezuje s Einsteinovom teorijom relativnosti u kojoj se tvrdi da apsolutni prostor i vremensko protjecanje ovise o promatraču i kontekstu. Tako vrijeme koje profesorica provodi predajući nije istovjetno vremenu koje doživljavaju učenici slušajući predavanje. Prošlost i sadašnjost prožimaju se u vječnosti. Zvonici crkve St. Hilaire predstavljaju relativnost prostora i vremena. Sve je relativno i podložno dojmovima onoga tko promatra.

Profesorica na kraju piše na ploči zaključno pojam Combray ispod kojega zapisuje: a) vrijeme – prošlost i sadašnjost – vječnost, b) prostor – predmet relativne promjene, c) Pripovjedač – dijete i autor, d) tehnika pripovijedanja – asocijativnost (kolačić umočen u čaj). Na kraju sata profesorica postavlja pitanje učenicima da razmisle zašto se roman zove *U potrazi za izgubljenim vremenom*. Zašto je vrijeme bitno? Njihov je zadatak da za sljedeći sat napišu kratki sastav o vremenu.

Nakon odslušana dva sata može se zaključiti kako je profesorica uspješno odradila roman. U obradi romana profesorica je slijedila interpretativno-analitički niz počevši od motivacije pisanjem pisma autoru, analizom djela usporednom interpretacijom stripa i odlomaka iz romana dijeljenjem učenika u skupine te sintezom djela ispisivanjem istaknutog pojma „Combray“ ispod kojega je istaknula pojmove koje je potrebno upamtiti zadavši za kraj učenicima da iznesu svoje mišljenje o romanu vremena i poimanju vremena općenito u obliku kratkoga sastava. Dobri dijelovi interpretacije bili su iznošenje kritike piscu u obliku pisma, ispitivanje učenika o njihovim osobnim iskustvima sa spavanjem i sjećanjem na djetinjstvo te povezivanjem nekih piščevih misli i podataka iz života sa znanstvenicima i njihovim teorijama i životima (Tesla, Einstein). Profesorici bi se mogla najviše uputiti kritika na izostanku kratkog pregleda piščeve biografije što je moglo kod nekih učenika izazvati nedostatak razumijevanja romana. Također, na vremenu se moglo dobiti dijeljenjem učenika u manji broj skupina. Umjesto 6 grupa po 4 učenika moglo ih se podijeliti u 4 skupine po 6 učenika.

8. Prijedlozi novih nastavnih sati

8. 1. *Combray* u interpretacijsko-analitičkom nastavnom sustavu

Funkcionalni ciljevi sata lektire bili bi izgrađivanje umjetnički osviještene osobe koja bi bila sposobna stvarati, doživljavati, spoznavati i vrednovati umjetničko djelo. Na satu bi se, također, razvijale sposobnosti pismenog i usmenog izražavanja dojmova. Obrazovni ciljevi odnosili bi se na usvajanje pojmova važnih za razumijevanje moderne proze (roman-esej, autobiografski roman, novi pristupi pri razvijanju fabule i oblikovanju likova). Odgojni ciljevi bili bi poticanje učenika da vrednuju male stvari u životu te razmišljaju o svrhovitom provođenju vlastitog vremena.

Nastavni sat obrade romana *Combray* Marcela Prousta obradio bi se u dvosatu što bi bilo dovoljno za provedbu svih navedenih nastavnih faza i zamišljenih metoda. Nastavni dvosat namijenjen je za učenike srednjoškolskog uzrasta, odnosno za četvrti razred gimnazije ili četverogodišnje strukovne škole kako se propisuje Nastavnim programom za Hrvatski jezik.

Profesor započinje sat motivacijom, odnosno pripremom učenika za interpretaciju djela. Faza motivacije pogodna je za primjenu različitih zanimljivih, poučnih i maštovitih metoda. Ovdje se kao moguća metoda pogodna za motivaciju učenika navodi rješavanje osmosmjerke (Prilog 3). Rješenje osmosmjerke jest riječ „Combray“, odnosno naslov romana Marcela Prousta. Time je ujedno najavljena nastavna obrada lektirnog djela. Profesor čita učenicima odlomak iz čitanke² (Rosandić, 2004:40–42) koji se odnosi na epizodu s lipovim čajem i *madeleine* kolačićem. Nakon pročitana odlomka profesor započinje raspravu o tekstu heurističkim razgovorom. Postavljanjem različitih pitanja ispituje se razumijevanje pročitana odlomka. *Kad je uzeo žličicu čaja s izmrvljenim kolačićem, junakov unutarnji svijet je oživio. Kakvi su ga osjećaji preplavili? Je li se i tebi dogodilo što slično? Ako jest, ispričaj svoje doživljaje. Pokušaj protumačiti razvoj dječakovih misli analizirajući što je sve probudio okus lipova čaja, odnosno kako je određeni okus probudio proživljeno vrijeme. Osjetilne senzacije pokretači su radnje romana. Iz odlomka izdvoji opise okusnih, mirisnih, opipnih, vidnih i slušnih podražaja.* Učenici upisuju osjetilne senzacije u tablicu pridružujući istaknutim osjetilima citate iz odlomka (Prilog 4).

U fazi interpretacije profesor projicira na slikokazu interpretacijski grafikon (Prilog 5), postupno otkrivajući područja koja učenici dopunjuju u razgovoru s profesorom. Učenicima je pritom dozvoljeno koristiti se dvostrukim dnevnikom. Interpretirajući djelo, učenici se upoznaju s pojmovima vezanim uz modernističku prozu kojoj je predstavnik

---

² Dragutin Rosandić, *Hrvatski jezik i književnost: udžbenik za 4. razred četverogodišnjih strukovnih škola*, 4. izdanje (Zagreb: Školska knjiga, 2004), 40-42.

Marcel Proust. Od učenika se traži da razmisle i objasne koje su razlike u razvijanju fabule i oblikovanju likova realističke proze s kojom su se dosad susreli kao čitatelji u odnosu na modernističku na temelju pročitano romana.

Interpretacija se usustavljuje metodom petostiha. Učenicima se na slikokazu projiciraju pravila pisanja petostiha i profesorov primjer ako je potrebno za razumijevanje metode. Proustov ciklus romana sjedinjen je pod zajedničkim naslovom *U traganju za izgubljenim vremenom*. Ako ostane još vremena, kao moguća zaliha, od učenika se može zatražiti da iznesu svoja razmišljanja o „vremenu“ u obliku kratkog sastava.

8. 2. Combray u problemsko-stvaralačkom nastavnom sustavu

Funkcionalni ciljevi sata lektire bili bi osposobljavanje učenika za kritičko razmišljanje o postavljenim problemskim situacijama uz argumentirano potkrepljivanje citatima iz djela, razvijanje vlastitih misli, stavova te iskustveno povezivanje književnog djela sa stvarnim životom. Obrazovni ciljevi ovoga sata bili bi upoznavanje s portretom glavnoga junaka romana (psihološka karakterizacija), pojmom modernog romana, temom umjetnosti kao svrhe i ostvarenja života. Odgojni ciljevi ovoga sata bili bi razmišljanje o životnim vrijednostima, osobito o ljubavi roditelja i djece te može li pretjerana privrženost djeteta roditelju onemogućiti osobi da postane sposobnom za samostalan život i zdravo uspostavljanje odnosa s drugim ljudima u budućnosti.

Nastavni sat obrade romana *Combray* Marcela Prousta obradio bi se u dvosatu što bi bilo dovoljno za provedbu svih navedenih nastavnih faza i zamišljenih metoda. Nastavni sat namijenjen je za učenike srednjoškolskog uzrasta, odnosno za četvrti razred gimnazije ili četverogodišnje strukovne škole kako se propisuje Nastavnim programom za Hrvatski jezik.

U fazi motivacije profesor započinje sat usmjerenim razgovorom o ljubavi kao najjačem osjećaju koji povezuje ljude. Učenici navode različite vrste ljubavi i iznose svoja razmišljanja o pojedinim odnosima. Profesor na slikokazu (Prilog 6) projicira različite slike s motivom majke i djeteta. Od učenika se traži da navedu dojmove koje ostavljaju projicirane slike te da kažu što za njih znači majčinska ljubav. Nakon faze iznošenja dojмова o temi majčinske ljubavi najavljuje se čitanje epizode gdje junak romana očekuje majčin poljubac prije spavanja. Profesor čita odlomak iz čitanke, dok učenici pomno prate tekst u svojim čitankama (Hudeček i dr., 2003:106-107).

U fazi interpretacije stvara se problemska situacija izdvajanjem problema iz pročitano odlomka. Heurističkim razgovorom učenicima se postavljaju pitanja koja potiču kritičku raspravu: *Misliš li da je junak romana osjetljivo ili razmaženo dijete? Obrazloži svoja razmišljanja u oba slučaja. Što je dječaku značio majčin poljubac? Koje osjećaje poljubac izaziva kod njega? Pronađi u tekstu dio koji govori o tome i protumači dječakovo ponašanje. U danima kada obitelj prima goste ili u vrijeme nenadanih posjeta gospodina Swanna izostaje ritual uspavlivanja; kakvi osjećaji tada obuzimaju dječaka? Opravdavaš li takvo ponašanje? Obrazloži odgovor. Možeš li na temelju ovog odlomka ustvrditi da je dječakova preosjetljivost bila rezultat pretjerane povezanosti s majkom? Obrazloži odgovor.* Učenike se potiče da se tijekom rasprave koriste dnevnikom čitanja i argumentima iz odlomka u čitanci. Nakon rasprave profesor skicira na ploči problemsku tablicu (Prilog 7) koju učenici precrtavaju u svoje bilježnice, navodeći još neke probleme koji se javljaju u djelu, potkrepljujući ih navodima iz čitanke ili navodeći rečenice i epizode iz romana koristeći se zabilješkama iz dnevnika čitanja. Ovisno o raspoloživom vremenu, popunjavanje tablice može se rješavati u paru ili manjoj skupini.

Interpretacija se može usustaviti karakterološkom tablicom (Prilog 8) u kojoj se donose razmišljanja, prosudbe i zaključci o junakovom psihološkom portretu. Profesor skicira na ploči tablicu koju učenici precrtavaju u svoje bilježnice. Ukoliko je preostalo još vremena, učenicima se za zalihu mogu projicirati na slikokazu pravila i primjer za fabularnu piramidu ako je potrebno za razumijevanje metode.

8. 3. Dodatni metodički pristupi za obradu književnog djela Marcela Prousta

Navedena dva primjera nastavnih jedinica samo su neke od mogućnosti nastavnih situacija i kombinacija metoda. Roman *Combray*, kao i cijeli ciklus *U traganju za izgubljenim vremenom*, predstavlja umjetničko djelo koje je pogodno za ostvarivanje korelacije s drugim umjetnostima. Na temelju triju romanâ iz ciklusa romanâ snimljeni su filmovi „Zaljubljeni Swann“ (1984.) (Prilog 1 – Slika 8.) redatelja Volkera Schlöndorffa prema drugome svesku prvoga romana *Jedna Swannova ljubav*, „Zatočenica“ (2000.) (Prilog 1 – Slika 10.) redateljice Chantal Akerman prema istoimenome petom romanu iz ciklusa te „Pronađeno vrijeme“ (1999.) (Prilog 1 – Slika 9.) redatelja Raoula Ruiza, koji je ekranizacija posljednjeg romana istoga naslova s nekim biografskim dijelovima iz Proustova života. Ako je profesor u mogućnosti te ako to dozvoljava program, mogao bi se organizirati kino-sat (Rosandić, 2005:105) nakon čega bi se moglo pristupiti interpretaciji odabranog filmskog predloška.

Filmovi se također mogu pogledati izvan propisane nastave te poslužiti kao motivacija za čitanje dijelova ili cijeloga ciklusa romana čime bi se ostvarilo bolje razumijevanje Proustova književnog stvaralaštva. Od učenika se, također, može zatražiti da pogledaju izvan nastave ponuđeni filmski predložak te pročitaju roman na temelju kojega je napravljena ekranizacije te pripreme usporednu analizu tih umjetničkih ostvarenja.

Za Prousta se često govori da je bio pisac osobitog umjetničkog senzibiliteta te da je imao „oko za detalje“ i imao moć otkrivanja čarolije malih i naoko neprimjetnih pojedinosti koje propustimo doživjeti zbog navike svakidašnjice. On je išao u tome do krajnje granice iz čega je u konačnici izrastao njegov golemi ciklus romana. Proust je neosporno majstor u detaljističkim opisima kroz koje je pokazao kako je moguće otkriti dubinu u običnim predmetima i životnim pričama. Katkad je u svojim opisima znao pretjerati zbog čega bi ga se moglo shvatiti kao i opsesivnu ličnost koja pridaje i suviše važnosti detaljima. Proust je tako inspirirao britansku humorističnu družinu Monty Python da organizira *Veliko sveenglesko natjecanje u sažimanju Prousta* u jednom ljetovalištu na jugu Engleske. Sudionici natjecanja morali su svesti sedam romana Proustova ciklusa na petnaest ili manje sekunda recitirajući svoj sažetak u kupaćim gaćama pa u večernjem odijelu (Botton, 1999:35). Video postoji na internetu te bi se mogao pokazati učenicima kao motivacija prije obrade književnog predloška čime bi se pobudilo njihovo zanimanje za Proustovo književno stvaralaštvo. Video se može pokazati i na kraju obrade romana *Combray* kako bi se učenicima pokazao drugačiji pristup Proustovu književnom stvaralaštvu. Učenike bi se moglo potaknuti i inspirirati da i sami napišu mogući scenarij za roman *Combray* ili koji drugi roman iz ciklusa. U sklopu izborne nastave Hrvatskoga jezika mogao bi se organizirati sat teorije filma na kojemu bi se učenici upoznali s osnovnim pojmovima kao što su: kadar, okvir, položaji kamere (plan, kutovi snimanja, stanja kamere), osvjetljenje, objektiv (npr. zoom) i dr. Učenicima se može predložiti da u tu svrhu pročitaju knjigu Ante Peterlića *Osnove teorije filma* (1996.). Sam Proust koristi se tehnikom zumiranja koju je posudio iz filma kako bi vizualno dočarao opise djetinjstva, šetnje kroz prirodu i okolicu Combraya. Ako bi bilo ostvarivo, učenici bi uobličili svoj scenarij u kratkometražni film na temelju romana *Combray* koji bi se mogao pogledati na satu interpretacije djela i time obogatio nastavnu obradu i razumijevanje samoga djela.

Mogao bi se organizirati koncertni sat (Rosandić, 2005:113) jer Proustovo djelo obiluje brojnim referencama na poznate glazbenike kao što su Frédéric François Chopin, Achille-Claude Debussy, Richard Wagner i Robert Schumann, a osjetan je i utjecaj komorne glazbe. Proust je i sam stvorio izmišljenog skladatelja Vinteuila i njegovu sonatu za violinu i klavir inspiriran stvarnim skladateljima. U spomenutim filmovima, „Zaljubljeni Swann“

(1984.) i „Pronađeno vrijeme“ (1999.), pojavljuju se posebno skladane zamišljene verzije Vinteuilove sonate. Profesor čita učenicima epizode u kojima se pojavljuje Vinteuilova sonata, a nakon toga učenici gledaju isječke filmova u kojima se izvodi ta sonata. Uspoređuje se književno i glazbeno-filmsko djelo te se iznose doživljaji potaknuti tom višestrukom korelacijom kojom bi se produbila recepcija samoga djela. Učenicima se može omogućiti da pristupe izradi nosača zvuka (*soundtracka*) (Sabljčić, 2011:221). U izradi toga mogu sudjelovati svi napravivši popis pjesama ili skladbi za najznačajnije epizode ili teme u romanu ili pojedini učenici izabiru glazbene predloške koje prezentiraju ostatku razreda puštajući im glazbeni broj u cijelosti ili samo isječak te pridružujući ga odabranim odlomcima uz obrazloženje zašto su se odlučili za tu skladbu. U odjeljku ovoga rada „Prilozi“ donosi se primjer nosača zvuka (Prilog 9) napravljenog na temelju romana *Combray*.

U obradi Proustova djela u nastavi književnosti moguće je ostvariti korelaciju s likovnom umjetnosti. Proust iznosi svoja razmišljanja o umjetnosti uz pomoć izmišljenoga slikara Elstira. U romanima se pojavljuju bajkoviti opisi prirode u kojima se očituje izravan utjecaj poznatih impresionističkih slikara kao što su Edouard Manet, Claude Monet i Edgar Degas. Učenicima se mogu projicirati na slikokazu poznata ostvarenja navedenih slikara te ih usporediti s opisima koje donosi Proust u svome čarobnome gradiću djetinjstva – Combrayu.

S obzirom na to da je *Combray* uvršten u obaveznu srednjoškolsku lektiru, može se izraditi literarni kviz (Prilog 10) kojim bi se provjerila pročitanoost djela prije same obrade u fazi motivacije ili bi se mogla utvrditi usvojenost sadržaja i nekih pozitivističkih činjenica u fazi sinteze. U fazi analize može se primijeniti tematska tablica u kojoj učenici u razgovor s profesorom upisuju najvažnije teme i/ili epizode potkrepljujući svoje primjere navodima iz teksta. Učenici mogu pristupiti izradi sociograma kojim bi se vizualno predstavilo djelo *Combray*. U fazi sinteze prigodna je i metoda biopjesme. Profesor projicira pravila za pisanje na slikokazu. Ta metoda može se primijeniti na nastavnome satu o piscu gdje bi se iznijeli podaci iz autorova životopisa. Ako je programom omogućeno imati dvosat, profesor može prvi sat posvetiti obradi pisca, a drugi sat književnom liku iz romana *Combray*. Vennovim dijagramom ili poredbenim grafikonom mogu se prikazati u fazi sinteze različitosti i sličnosti između Marcela-autora romana i Marcela-junaka romana jer *Combray*, kao i cijeli ciklus, obiluje autobiografskim činjenicama iz piščeva života.

Primjer biopjesme:

Marcel

boležljiv, preosjetljiv, neurotičan, detaljist,

sin Adriena Prousta i Jeanne Weil te brat Roberta Prousta,
koji voli pretjerano majku, uspomene na sretno provedeno djetinjstvo te umjetnost kao smisao
života,
koji osjeća dublje zbiljski život, snove i međuljudske odnose,
koji treba pisanje da bi ostvario sebe, sačuvao uspomene ukoričene i dao važnost naoko
nevažnim detaljima svakidašnjice,
koji se boji prolaznosti, osamljenosti i promašenog života,
koji daje svoj unutarnji svijet osjećaja, misli i snova,
koji bi htio vratiti nepovratno izgubljeno vrijeme,
stanovnik Pariza,
Proust.

Proustov ciklus sadrži sedam romana u više svezaka. Kako bi se pročitao jedan tako veliki ciklus potrebno je vrijeme, strpljenje i disciplina predanosti. Na dodatnoj nastavi učenicima se može predložiti čitanje cijeloga ciklusa tako što bi ih se podijelilo u sedam skupina. Svakoj bi skupini bio dodijeljen jedan roman iz ciklusa na temelju kojega bi izradili strip. Nastavnik i učenici mogli bi uz suradnju knjižničara organizirati predavanje o Proustu na kojemu bi mogli izložiti svoje likovno ostvarenje u obliku stripa. Mogli bi, također, imati izložbu karikatura na temelju pisca ili crtanjem određenih likova iz romana ili nekih odabranih događaja.

Premda su svi romani povezani glavnim junakom, oni se mogu čitati kao zasebne cjeline. Obrada Prousta ne mora nužno biti ograničena na čitanje romana *Combray*. Uz upoznavanje s djetinjstvom glavnoga junaka u romanu *Combray*, učenici mogu čitati o junakovu ulasku u visoko društvo i o njegovom razočaranju tim društvom u romanu *Vojvotkinja Guermantes*. Učenici mogu pročitati romane *U sjeni procvalih djevojaka*, *Zatočenica* i *Bjegunica* kako bi saznali što se događalo u ljubavnom odnosu glavnoga junaka i odabranice njegova srca Albertine Simonet. Ako žele saznati je li junak romana uspio ostvariti karijeru pisca i pronaći smisao života, roman *Pronađeno vrijeme* svakako će dati odgovore na ta pitanja.

Proust je iza sebe ostavio pozamašan opus pisama koja su prvi put objavljena u prvoj knjizi korespondencija 1930. Procjenjuje se da je Proust napisao „do sada pronađenih i svrstanih 5000 pisama“ (Papašarovski, 2006:5). „Trebalo je još reći da je za skupljanje i objavljivanje ovako bogate korespondencije zaslužan piščev brat, Robert Proust (Prilog 1 – Slika 3. i 4.), koji je u razdoblju od 1930. do 1936. priredio i objavio šest svezaka pisama. Nakon njegove smrti, tu prvu seriju s još dva sveska zaokružila je njegova kći Suzy Mante-

Proust.“ (Papašarovski, 2006:7) U sakupljanje i sistematiziranje Proustova epistolarnog opusa upustio se i američki znanstvenik Philip Kolb 50-ih godina 20. stoljeća razvrstavši ih tematski u dvadeset i jedan svezak pod naslovom *Korespondencije Marcela Prousta* (1970.-1993.) (Papašarovski, 2006:8). Marija Papašarovski, autorica knjige *Marcel Proust: Pisma* (2006.), prevela je i izabrala iz tog velikog opusa 132 pisma Marcela Prousta svojoj obitelji, prijateljima i suradnicima s kojima je radio.

Današnji učenici žive u razdoblju brzog razvoja mobilne tehnologije. Većina se komunikacije uspostavlja i održava korištenjem računala i mobitela. Umijeće i kultura pisanja na rubu su izumiranja. Danas gotovo nitko ne održava tradiciju pisanja pisama. Čitanjem Proustova epistolarnog opusa moglo bi se učenike inspirirati i potaknuti da se i sami upuste u umjetničko izražavanje putem pisanja pisma. Analizom Proustovih pisama učenici otkrivaju kakva je osoba Proust bio privatno i javno. U svrhu obrade epistolarnog opusa može se izdvojiti nekoliko kraćih pisama iz knjige Marije Papašarovski (2006.). Kako bi učenici dobili uvid u to kakva je osoba Proust bio privatno mogu se izdvojiti pisma upućena majci (Pismo 1.), ocu (Pismo 5.), nećakinji Suzy Proust (Pismo 109.) i pismo upućeno bratu Robertu Proustu (Pismo 125.). Primjeri pisama koja nabolje dočaravaju kakav je Proust bio kao javna osoba izdvojena su kako slijedileu Franceu (Pismo 4. – upućeno književniku koji je napisao predgovor za Proustovo djelo *Užici i dani* 1895.), Robertu de Montesquiouu (Pismo 29. – upućeno pjesniku, aristokratu i prijatelju koji je Prousta uveo u visoko društvo), Bernardu Grassetu (Pismo 66. – upućeno izdavaču kod kojega je izašao roman *Put k Swannu* 1913.), Paulu Soudayu (Pismo 68. – upućeno književnom kritičaru časopisa *Le Temps*) te Gastonu Gallimardu (Pismo 130. – upućeno ravnatelju nakladničkog društva *La Nouvelle Revue Française* kod kojega je izašao roman *U sjeni procvalih djevojaka* 1914.). Na primjeru navedenih pisama učenici analiziraju stil Proustovih rečenica, emocionalnu obojanost pisama te uočavaju formalne i neformalne načine izražavanja. Učenici bi mogli pisati pismo Marcelu Proustu u kojemu bi mogli iznijeti svoje misli o njegovu književnom stvaralaštvu, izraziti što im se svidjelo, a što nije u njegovim romanima. Učenici mogu napisati pismo nekom liku koji im se svidio u romanu. U pismu upućenom liku učenici bi mogli napisati neki savjet, pokudu ili pohvalu liku. Pisma mogu biti upućena i nekome iz stvarnoga života. Svrha pisanja bila bi poboljšanje jezičnog izražavanja, razvijanje mašte, izražavanje unutarnjeg svijeta misli i emocija uobličениh na umjetnički način.

Jonah Lehrer, američki novinar koji se specijalizirao na temama iz psihologije, neuroznanosti i vezi između znanosti i humanizma, napisao je zanimljivu knjigu naslovljenu *Proust je bio neuroznanstvenik* (2012.). U knjizi je predstavio osam različitih umjetnika,

među kojima su neki ostvarili karijeru kao književnici, slikari, skladatelji pa čak i kulinarski umjetnici (*Walta Whitmana, Georgea Eliota, Augustea Escoffiear, Marcela Prousta, Paula Cézannea, Igora Stravinskog, Gertrudu Stein i Virginiju Woolf*). Mnogi su od navedenih u svoje vrijeme umjetničkim ostvarenjima plijenili pažnju te su i danas u svijetu prepoznatljiva imenâ. Autor je knjige svojevremeno radio u neroznanstvenom laboratoriju i u to vrijeme čitao Proustov *Put k Swannu*. Ono što je zapravo autora potaknulo da napiše ovu knjigu bila je činjenica da su Proust i neuroznanost bili povezani pojmom „sjećanja“, odnosno Proust je u svome romanu proročanski umjetnošću dao odgovor na pitanja kako nastaju, pohranjuju se i gube sjećanja, dok je neuroznanost to eksperimentalnim metodama i postupcima potvrdila. Zajednička je poveznica svim navedenim i opisanim umjetnicima njihova zanesenost modernom znanosti i odavanje priznanja radu znanstvenika kao što su bili Darwin i Einstein u njihovim umjetničkim ostvarenjima. U svrhu obrade Prousta učenicima se može predložiti da pročitaju iz knjige četvrto poglavlje *Marcel Proust: Metoda pamćenja*. Poglavlje obiluje znanstvenim spoznajama iz područja biologije i psihologije što daje dobre temelje za ostvarivanje međupredmetne korelacije. U Nastavnom programu Biologije za gimnazije učenici se u trećem razredu upoznaju s temom biologije čovjeka unutar koje opširnije uče o živčanom sustavu, građi i ulozi mozga, intelektualnim sposobnostima mozga, osjetilima te poremećajima živčanog sustava. U Nastavnom programu za Psihologiju dvogodišnji programi u drugome razredu obrađuju srodnu temu – biološke osnove ponašanja. Unutar te teme opširnije se obrađuju živčani sustav i ponašanje, fiziološke osnove psihičkih procesa, osjeti i osjetna područja. S obzirom na to da se Proust obrađuje u četvrtom razredu srednje škole, učenici, sudeći po Nastavnim programima za Biologiju i Psihologiju, imaju dovoljno predznanja za ostvarivanje međupredmetne korelacije. U suradnji s predmetnim profesorima iz Biologije i Psihologije, može se organizirati sat na kojemu bi mogli učenicima na satu Hrvatskog jezika održati zajedničku ili pojedinačnu prezentaciju s temom živčanog sustava i njegovim biološkim i psihološkim funkcijama. Izlaganje bi se uklopilo u nastavnu obradu Marcela Prousta, odnosno kako je on na umjetnički način opisao znanstveno potvrđeno funkcioniranje sjećanja. Učenici bi na taj način ponovili neke od prije poznate činjenice i obogatili se možda nekim novim spoznajama iz područja znanosti te bi na jedan posve drugačiji i zanimljiviji način upoznali pisca koji bi u nekom drugom kontekstu ostao nezapažen.

Proust je dobar pisac za obradu ne samo zbog činjenice da je jedan od začetnika modernoga romana već i zbog njegovog vrsnog poznavanja različitih umjetnosti čiji se utjecaj osjeti u njegovom najznačajnijem djelu – *U traganju za izgubljenim vremenom*. Premda je

hrvatska metodička literatura vrlo siromašna što se tiče obrade Prousta u školi, njegovo djelo *Combray*, kao i ostala njegova književna ostvarenja, pružaju brojne mogućnosti obrade i u ovome radu prikazane su samo neke od njih.

8. 3. 1. Projektna nastava: *Marcel Proust – hedonizam osjetila*

Autorica je diplomskoga rada osmislila projektnu nastavu na temu Marcela Prousta i njegova književnog stvaralaštva. U ovome poglavlju rada opisat će se zamišljeni projekt i faze kroz koje bi se taj projekt trebao ostvariti. U ostvarenju projekta sudjelovali bi učenici četvrtih razreda gimnazije, učenici trećih razreda obrtničke škole – smjer kuhar, učenici trećih razreda poljoprivredne škole (stručnjaci u području hortikulture), predmetni profesori, ravnatelji školâ, psiholozi, pedagozi, knjižničari, ostalo osoblje škole (spremačice, domari i dr.) te roditelji učenikâ. Misao vodilja cijeloga projekta bila bi susret književnosti i života. Cilj je projekta potaknuti učenike da dožive književno djelo na jedan sasvim drugačiji način, odnosno kako na temelju Proustova književnog stvaralaštva život svakidašnjice osjetiti svim svojim osjetilima.

Projekt bi trajao dva tjedna te bi se održavao tijekom školske godine u razdoblju kada se Proust obrađuje kao obvezna školska lektira u četvrtim razredima gimnazije i četverogodišnjih strukovnih škola što je propisano Nastavnim programom za Hrvatski jezik i književnost. Predmetni profesor Hrvatskog jezika održao bi dvosat na kojemu bi se učenici upoznali s Marcelom Proustom i njegovim književnim stvaralaštvom. Prvi sat dvosata bio bi sat o piscu, a na drugome satu pristupilo bi se interpretaciji romana *Combray*. Međupredmetna korelacija ostvarila bi se među Hrvatskim jezikom, Glazbenom umjetnosti i Likovnom umjetnosti. Predmetni profesor Hrvatskog jezika u suradnji s predmetnim profesorima Glazbene umjetnosti i Likovne umjetnosti ostvario bi međupredmetnu korelaciju na zajedničkom satu posvećenom Marcelu Proustu i njegovu stvaralaštvu koji bi se ostvario pod krilaticom „Umjetnost je smisao života“. Profesor Hrvatskog jezika piše na ploču citat iz Proustova romana *Pronađeno vrijeme*: „Samo s pomoću umjetnosti možemo izaći iz sebe, znati što netko drugi vidi od toga svemira koji nije isti kao naš, čiji bi nam pejzaži ostali tako nepoznati kao pejzaži na Mjesecu.“ (Proust, 1972:13) Učenici četvrtih razreda gimnazije čitaju na nastavnim listićima ulomke iz ciklusa romana *U traganju za izgubljenim vremenom* koji se odnose na impresionističke opise prirode i utjecaj glazbe na likove u romanu i njihove međusobne odnose. Predmetni profesor Glazbene umjetnosti pušta učenicima skladbe koje su nastale pod utjecajem umjetničkih pravaca romantizma i impresionizma, a čiji se autori

(Frédéric François Chopin, Achille-Claude Debussy, Richard Wagner i Robert Schumann) spominju u romanima Marcela Prousta. Glazbena ostvarenja romantizma i impresionizma obrađuju se Nastavnim programom Glazbene umjetnosti u trećem razredu. U programu Glazbene umjetnosti učenici se u drugome razredu upoznaju i s općim značajkama komorne glazbe koja je izvršila utjecaj i na Prousta te ga je vjerojatno inspirirala da stvori izmišljenu Vinteuilovu sonatu za violinu i klavir. Predmetni profesor Glazbene umjetnosti ukratko objašnjava odrednice tih glazbenih pravaca. Predmetni profesor Likovne umjetnosti izlaže učenike reprodukcijama impresionističkih likovnih umjetnika koji su izvršili znatan utjecaj na Proustove opise prirode. Najznačajniji od tih umjetnika su Edouard Manet, Claude Monet i Edgar Degas. Predmetni profesor Likovne umjetnosti, također, daje opće odrednice tih umjetničkih pravaca u slikarstvu. Učenici se s impresionizmom u likovnoj umjetnosti upoznaju u trećem razredu gimnazije. Međupredmetnim povezivanjem sadržaja postiže se kod učenika bolja recepcija gradiva koje se obrađuje, u ovome slučaju književnog stvaralaštva Marcela Prousta. Na kraju sata učenici u razgovoru s profesorima iznose svoje dojmove i razmišljanja o Proustu i umjetnosti kao smislu života povezujući ih s citatom ispisanim na ploči.

Učenici trećih razreda poljoprivredne škole uređuju školski vrt u koji će posaditi cvijeće (crveni i bijeli glog, akacije, dragoljub, jorgovan i lopoč) koje je svojim opisom obogatilo stranice djetinjstva i mladosti Proustova junaka romana. Travnate površine vrta bit će ispresijecane dvjema stazama koje će predstavljati dva smjera – put prema Swannu i put prema Guermantesu. Staze će biti zasađene cvijećem i cvjetnim živicama koje će podsjećati na staze kojima se nekoć junak romana šetao sa svojom obitelji u Combrayu. U središtu vrta nalazit će se jezero na kojemu će biti rascvjetani lopoči koji će podsjećati na opise iz romana *Combray* (Proust, 2004b:164-165). Na ulazu u vrt stajat će natpis „Aleja sjećanja“ koja će posjetitelje povesti u šetnju na kojoj će oživjeti trenutke iz romana prošlosti djetinjstva i mladosti glavnoga junaka u sadašnjost svoga života. Učenici će u suradnji s knjižničarom i profesorom Likovne umjetnosti na stazama postaviti strelice koje će usmjeravati posjetitelje prema središtu vrta gdje se nalazi jezero s lopočima. Pokraj svake strelice nalazit će se pano na stalku na kojemu će se nalaziti slika ili fotografija (bilo da se radi o nekom pojedinačnom portretu Marcela Prousta, njegove obitelji ili drugih ljudi koji su izvršili na njega javni ili privatni utjecaj) te će uz svaku sliku ili fotografiju biti zapisan neki citat.

Alain de Botton u svojoj knjizi *Kako vam Proust može promijeniti život* (1999.) navodi kako je jedan vrhunski pariški kuhar sastavio kuharicu koja sadrži sve recepte jela koja se spominju u Proustovu djelu te ih objedinio u knjizi naslovljenoj *Ponovo pronađena kuharica*

(*La Cuisine retrouvée*, 1991.) (Botton, 1999:176). Učenici trećih razreda obrtničke škole – smjer kuhar imaju zadatak prirediti neka od izvornih jela koja se spominju u navedenoj kuharici te će ta jela poslužiti posjetiteljima projektnog vrta i na zatvaranju školskog projekta posvećenog Proustu i njegovu književnom stvaralaštvu. Ručak će za posjetitelje projektnog vrta biti poslužen oko jezera s lopočima.

Projekt završava pozivanjem svih koji su sudjelovali u provođenju i ostvarenju projekta (učenika, predmetnih profesora, knjižničara) na ručak te pozivanjem svih (roditelja, ravnatelja škola koje su sudjelovale u projektu, pedagoga, psihologa i ostalog osoblja škole) koji žele svojom prisutnošću učiniti događaj svečanijim i odati priznanje Proustu kao književniku koji je svojim stvaralaštvom obogatio čitateljsko iskustvo i podsjetio sve prisutne na dane djetinjstva i mladosti te nam u baštinu ostavio književni opus jednog života koji je učinio razliku u svijetu modernog romana.

Vrednovanje cijeloga projekta provest će se putem ankete u kojoj će učenicima biti postavljena pitanja većinom otvorenoga tipa na temelju kojih će iznijeti svoje dojmove, iskustva, prijedloge i kritiku. Podaci će se računalno statistički obraditi. Na temelju tih podataka, koji će zasigurno biti dragocjeni i poučni, profesori koji su sudjelovali u provedbi projekta imat će uvid u čitateljsko iskustvo i usvojenost gradiva te težnju za unapređenjem nastave i izgradnjom vlastitih vještina.

9. Zaključak

U radu se pokušalo ukratko predstaviti život i stvaralaštvo Marcela Prousta, pisca koji je obilježio početak epohe moderne svojim životnim djelom, ciklusom romana *U traganju za izgubljenim vremenom*. U svjetskoj je književnosti ostao značajan po tome što je ostvario novi pristup u razvoju proznoga djela. Za razliku od pisaca epohe realizma Proust se odmaknuo od strogog kronološkog slijeda radnje te postupnog socijalnog i psihološkog razvoja karaktera. Ulaženjem u podsvijest glavnoga lika svoga romana pred očima čitatelja otkriva se svijet osjetljivog intelektualca koji svoje postojanje podređuje otkrivanju svrhe života. Unoseći esejiističke odlomke u svoj roman, Proust iznosi svoje filozofske poglede na život te doživljaj umjetnosti uopće kroz razmišljanja svoga junaka kojemu je on udahnuo život i oblikovao osobnost. Zbog složene građe romana, ne samo zbog povećeg broja svezaka već i sadržajne kompleksnosti unutarnjeg svijeta i društvenog života glavnoga junaka, čitanje Prousta zahtijeva čitatelja velikog kapaciteta strpljivosti i pronicljivosti.

U radu se analizirala zastupljenost Prousta u programu Hrvatskoga jezika usporedbom programa za gimnazije i srednje strukovne škole. Obradi Prousta pristupilo se opisivanjem odabranih udžbenika i čitanki za gimnazije i srednje strukovne škole. Rad je donio uvid o obradi Prousta u hrvatskoj metodičkoj literaturi te se ispostavilo da je vrlo siromašna pa je potrebno dočekati neki budući naraštaj metodičara koji bi se mogao pozabaviti tom problematikom. Opisala su se dva školska sata obrade Proustova romana *Combray* održana u

jednoj srednjoj školi u Osijeku. Na kraju su rada predložene nove mogućnosti obrade toga književnika i njegova djela.

10. Prilozi

Prilog 1 – Slike

Slika 1. Jeanne Weil

Slika 2. Adrien Proust

Slika 3. Robert i Marcel

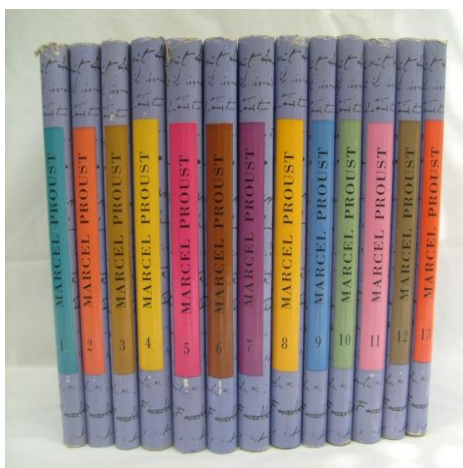
Slika 4. Marcel, majka i Robert

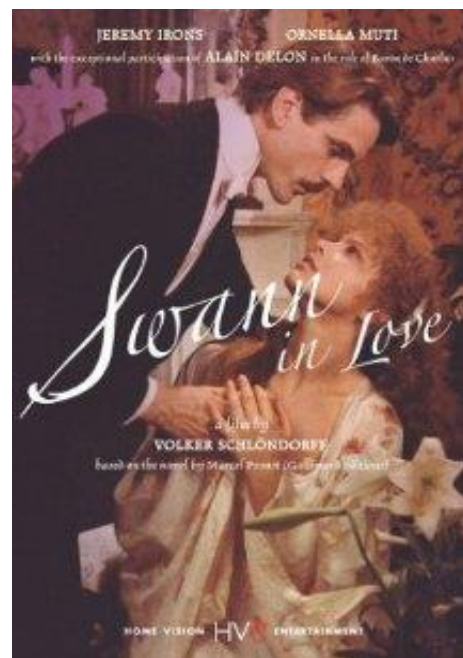
Slika 5. Mladi Proust

Slika 6. Marcel Proust (portret)

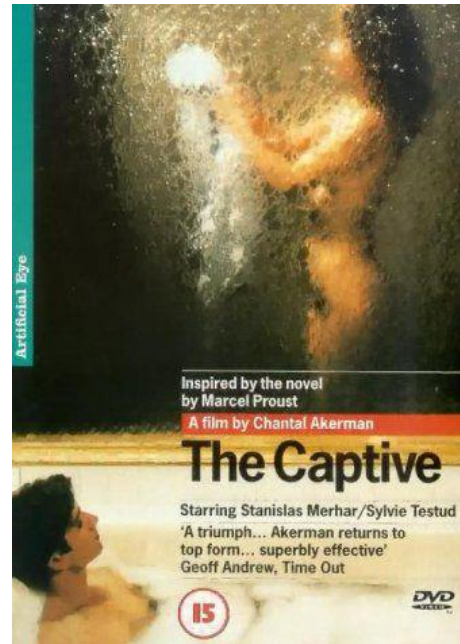
Slika 7. Ciklus romana u više svezaka

Slika 8. Zaljubljeni Swann (1984.)

Slika 9. Pronađeno vrijeme (1999.)

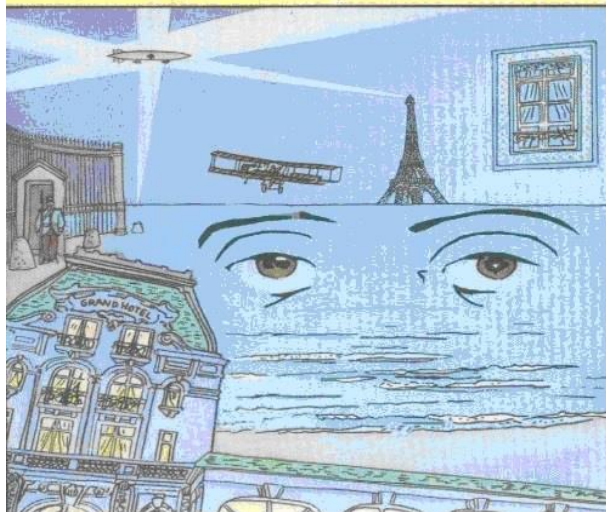
Slika 10. Zatočenica (2000.)

Prilog 2³

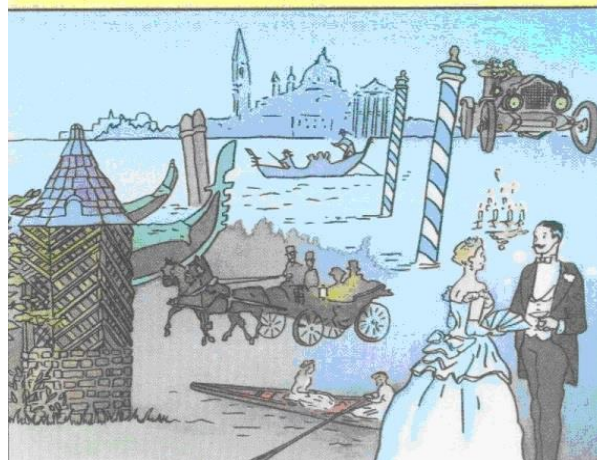

³ Autorica je diplomskoga rada preuzela ilustracije iz stripa *Combray* sa sljedeće internetske stranice: ebookbrowse, © 2010. *Combray strip*. 6. siječnja 2012. <http://ebookbrowse.net/combray-strip-pdf-d280978419> (24. lipnja 2014).

...i pamćenje bi se pokrenulo...

...provodio bih najveći dio noći sjećajući se našeg negdašnjeg života, kod moje pratetke u Combrayu, pa u Balbecu, Parizu, Doncièresu, Veneciji, i još kojegdje...

U Combrayu, svakog dana u predvečerje, još mnogo prije trenutka kad ću morati poći na spavanje i dugo ležati budan u krevetu, daleko od majke i bake, moja je spavaća soba postajala ustrajnim i bolnim središtem mojih tjeskobnih razmišljanja.

Moji su se dosjetili, kako bi me razvedrili onih večeri kad im se činilo da sam previše nesretan, da mi poklone laternu magicu...

Povijeta?
Tko bi to mogao
biti?!

Nemojte šaputati, to je jako neugodno za
osobu koja dolazi.

Odjednom...

Ne! Što bilo da bilo, neću
zaspati a da ne vidim mamu
još jednom!

Kad mama vidi da sam ostao na noga-
ma kako bih joj ponovno zaželio laku
noć, poslat će me već sutra u internat.

Pa i to mi je bilo svejedno. Tog
trenutka htio sam jedino mamu,
poželjeti joj laku noć.

Ah, evo ga,
gospodin Swann
se oprašta.

...da, jastog je bio dobar, ali
sladoled vrlo osrednji.

Drage moje šogorice, znate da
niste zahvalili Swannu za vino...

Kako nismo zahvalile! Mislim da
sam mu to jako suptilno dala na
znanje.

Pa da, to si jako
dobro izvela, a ja sam
bila ponosna na moju
rečenicu o ljubaznim
susjedima.

Čini mi se da se
je Swann jako
postarao!

Mislim da ima puno briga s onom
svojom koketom od žene koja živi na
očigled cijelom Combrayu s izvjesnim
gospodinom Charlusom.

To vi zovete zahvaljivanjem? Možete biti sigurne
da nije uopće ništa shvatio od svega. Dižem ruke,
idem spavati.

Bježi, bježi, samo
da te tata ne vidi
kako me tu čekaš
kao šašavko!

Što, pa zar on
još ne spava?

To dijete
izgleda jako
nesretno!

Dodi, dodi me
poljubiti za
laku noć!

Budući da ima dva kreveta u
njegovoj sobi, spavaj onda
noćas s njim. Hajde, laku noć;
obzirom da ja nisam tako
živčan, idem spavati.

Mama je te noći ostala u mojoj sobi. Trebao sam
biti sretan; no nisam bio.

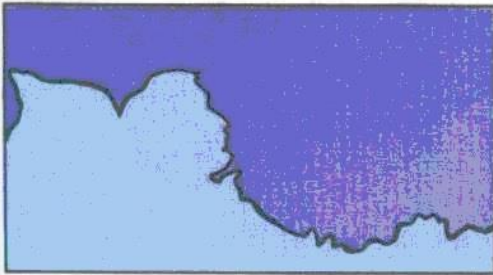

Činilo mi se, iako sam pobijedio, da je to bilo protiv njezine
volje, i da će ta večer ostati zapamćena kao tužni datum
kojim započinje novo razdoblje.

I zbog toga sam, tijekom dugih godina, kad god bih se budan noću prisjećao Combraya, uvijek u duhu viđao samo tu jednu svijetlu pluhu pamćenja kako se ocrtava usred nepronične tmine.

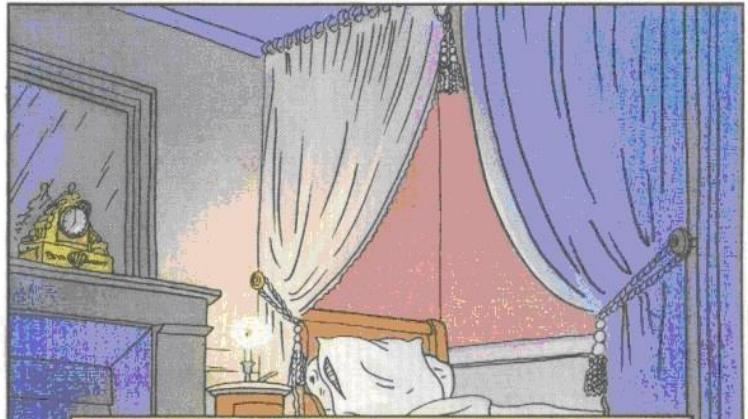

Kao da se cijeli Combray sastojao samo od ona dva kata povezana uskim stubištem, i kao da je uvijek bilo sedam sati uvečer.

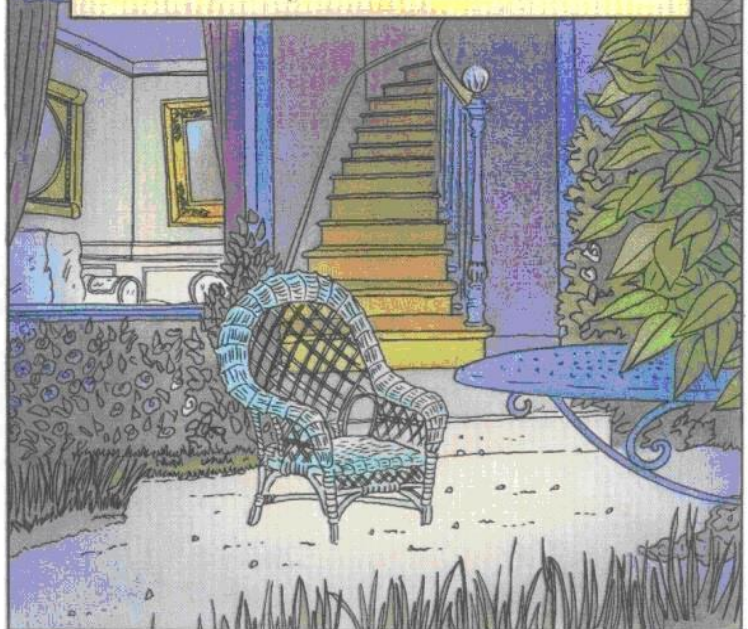

Nikada nisam poželio zamišljati nešto drugo u Combrayu, ni neko drugo doba dana. Sve je to zapravo bilo za mene mrtvo.

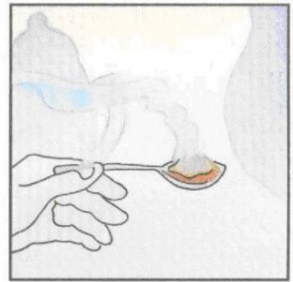
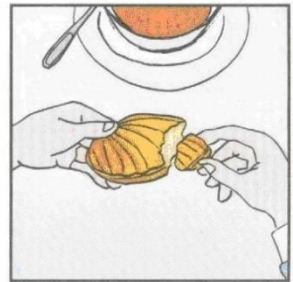
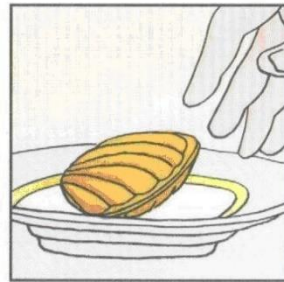
Mrtvo zauvijek? Vjerojatno.

Uzalud se pokušavamo prisjetiti prošlosti. Sav je napor našeg razuma nekoristan. Prošlost se skriva izvan područja i izvan domašaja inteligencije, u nekom materijalnom predmetu, a da to i ne slutimo.

Samo ovisi o slučaju hoćemo li taj predmet sresti prije nego što umremo, ili ne.

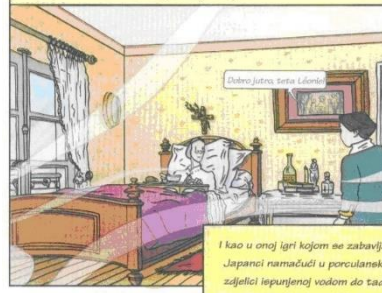

Na dnu duše zacijelo treperi slika, vizualno sjećanje, koje je povezano s okusom i pokušava ga slijediti i doprijeti do mene.

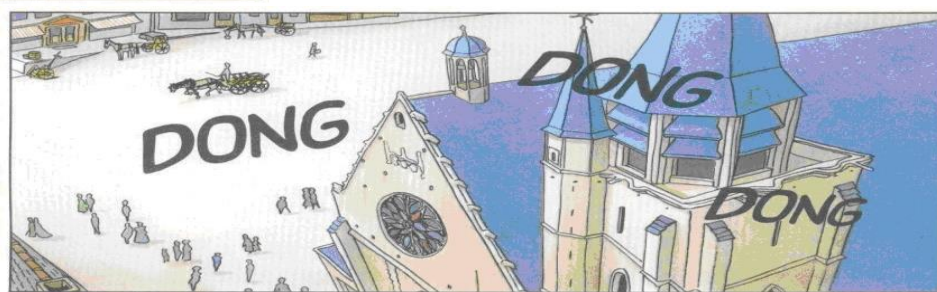
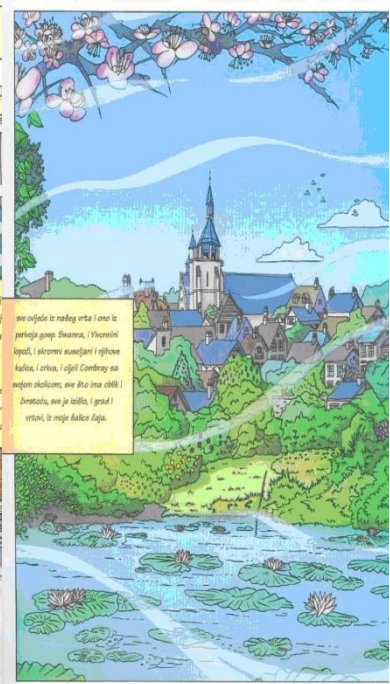

Hoće li sjećanje doprijeti do površine moje svijesti, oživjeti taj davni trenutak...?

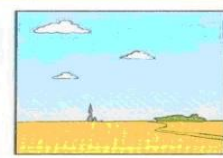
Bio je to okus komadića madlenice koju bi mi nedjeljom ujutro davala teta Léonie, nakon što bi je namočila u Indijski ili lipov čaj...

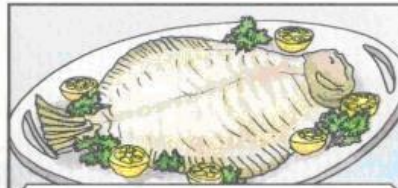
I kao u onoj igri kojom se zabavljaju Japanci namačući u porculanekoj zdjelici ispušenoj vodom do tada nerazpoznatljive komadiće papira, koji se, čim se namoče, šire, preokreću, dobivaju boje i raznolike oblike, postaju cvijeće, kuće, opipljivi prepoznatljivi likovi, isto tako ead...

Zvonik crkve Sv. Hilarije okrunio je sve ljudake radnje, sve sate u danu, svaki pogled na grad, davao im svima osobnost i posvećenje.

Naš jelovnik odražavao je ritam godišnjih doba i životnih epizoda, jer je, na trajnoj bazi jaja, kotleta i krumpira, marmelade i slatkiša koje nam nije više čak ni najavljivala, Françoise dodavala, prema urodu polja i voćnjaka, plodove mora, povoljnu kupovinu, poklone susjeda i svoj vlastiti genij:

...prodavačica je tvrdila da je posve svjež!

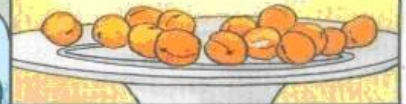

...tako mi se dopala na tržnici u Roussainvilleu...

Svježi zrak otvara apetit, zar ne?

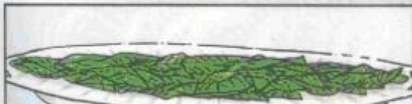
To je u ovo doba godine prava rijetkost, da znate!

Maline je donio Gospodin Swann specijalno za vas...

Nikad vam još nisam pirjala divlje artičoke!

Za promjenu, malo špinata...

Ah, evo i ribizla, već za dva tjedna ih neće biti!

Mali ih toliko voli...

Što kažete, trešnja dvije godine nije rodila!

Jučer sam je naručila kod slastičara.

Na nama je red da ga počastimo.

...i za kraj, specijalno za gospodina supruga...

KREMA OD ČO-KO-LA-DEI

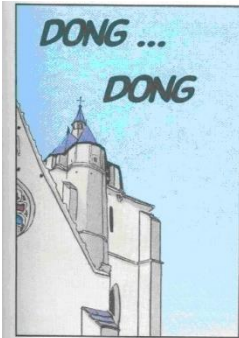
To se jede i kad čovjek misli da više ne može.

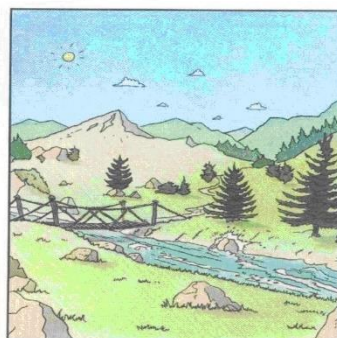
Hajde, ne moraš ovdje beskonačno sjediti, pođi u svoju sobu ako ti je vani vruće, ali prvo uhvati malo zraka da ne čitaš odmah poslije jela.

Njima bi se pridružila
uzbuđenja što dolaze od
priče u kojoj sam sudjelovao,
jer ta su posljednja
bila više ispunjena
dramatskim zbivanjima
nego što je to ponekad
cijeli jedan život...

Svaki bi mi se sat činilo da je
onaj prošao odzvonio pred samo
nekoliko minuta;

Jedne nedjelje...

Što to čitate?
Mogu li vidjeti?

Gle, pa to je Bergotte!
Tko vam je preporučio
njegova djela?

Moj prijatelj Bloch.

A, onaj mladić kojeg
sam jednom vidio kod
vas, onaj što nalikuje
na Bellinijev portret
Mehmeda II. U svakom
slučaju, ima ukusa,
Bergotte je profinjeni
duh.

Dobro ga poznajem, ako bi vas
veselilo da vam napiše posvetu u
knjigu, mogu ga zamoliti.

Možete li mi reći kojeg glumca
najviše volite?

Za glumca ne znam, ali znam da po
njemu nijedan glumac nije ravan
Bermi, glumici koju cijeni iznad svega.
Jeste li je već slušali?

Tako su put prema Méségliseu i put prema Guermanteau ostali za mene povezani s nizom
malih događajeva što pripadaju onom od naših usporednih života koji je najispunjeniji događajima,
najbogatiji epizodama, to jest našem intelektualnom životu.

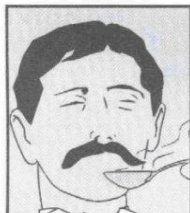
Taj miris gloga koji širila duž živica,
šum koraka bez odjeka na šljunku drvoreda,
mjehurčići što ga tvori rječna voda na peteljki
lopoča i koji se rasprši u trenu...

...moj ih je zanos ponio sa sobom i nosio kroz toliko
uzastopne godine, dok su se svuda naokolo zasuli putovi i
umrli oni koji su njima koračali, kao i sjećanje na njih.

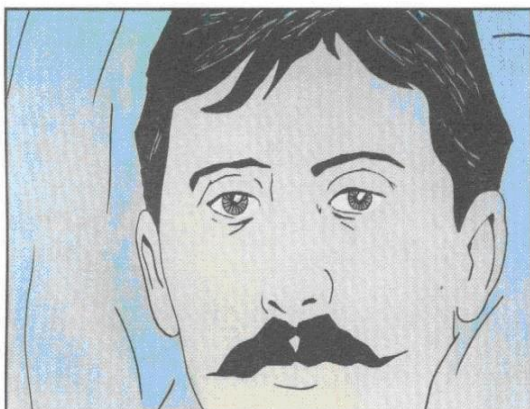
Tako bih često ostajao budan do jutra razmišljajući o combrayskim vremenima,
o mojim tužnim noćima bez sna, na sve one dane čija mi se slika nedavno vratila zahvaljujući okusu
– što su u Combrayu zvali 'parfemom' jedne šalice čaja...

...Dakako, kad bi konačno naišlo jutro,
kratka se neizvjesnost trenutka buđenja
već odavno bila raspršila.

Znao sam pouzdano u kojoj se sobi nalazim, jer
sam je uspio rekonstruirati oko sebe u mraku...

...Nastamba koju sam tako ponovno izgradio u tami pošla je zatim tragom drugih nastambi koje sam bio naslutio u
vrtlogu buđenja, potjerana blijedim znakom što ga je ispod zavjesa na prozoru nacrtao uzdignuti prst svitanja.

Prilog 3

Literarna osmosmjerka!⁴

Riješite osmosmjerku zaokružujući pojmove navedene u donjoj tablici. Zaokružite preostala slova kako biste otkrili rješenje osmosmjerke. Osmosmjerku rješavate zaokružujući navedene pojmove s lijeva na desno, s desna na lijevo, odozgo prema gore, od gore prema dolje te dijagonalno.

I M P R E S I O N I Z A M F R A N C U S K A
M R E M I N I S C E N C I J E P U T E L J A K
P E S T E T I C I Z A M G R A Đ A N S T V O
R V R I J E M E P R O Š L O S T C M A J K A
E S A U T O B I O G R A F I J A R I J E K A
S A U M J E T N O S T C I M V • N I K S U R
I D S A N O • M S L P I L I J P O T O K M H
J A P E R I V O J I R N O R E Z V O N I C I
E Š O K U S N D E K O A Z I Č E N J A J A R T E
B N J M P U T O E T A L S O S N I E T S N I E
U O E S E J S R I R A E F A O Ć I Č A L O K
D S N B • F G N L S Z N I D S M I S A O • T
U T E R O M R A A T N R J U T T I J E L O U
Ć A P A R K E E • V O • A H M E M O A R I R
N L G L A Z B A U O S J E Č A N J E A J A V A
O E L P A R I Z A D T R E L A T I V N O S T
S J O Č A J K N J I Ž E V N O S T C R K V A •
T A G A R I S T O K R A C I J A Y R O M A N

Rješenje osmosmjerke: COMBRAY

IMPRESIONIZAM	FREUD
IMPRESIJE	EINSTEIN
REMINISCENCIJE	BERGSON
ESTETICIZAM	RUSKIN
UMJETNOST	OSJETILA
SLIKARSTVO	OKUS
GLAZBA	MIRIS
ARHITEKTURA	ČAJ
KNJIŽEVNOST	KOLAČIĆ
AUTOBIOGRAFIJA	DUH
MEMOARI	TIJELO
ROMAN	FRANCUSKA
ESEJ	PARIZ
MODERNA	GRAĐANSTVO
FILOZOFIJA	ARISTOKRACIJA
VRIJEME	MAJKA
PROŠLOST	ASTMA

⁴ Autorica je diplomskoga rada osmislila osmosmjerku za obradu romana *Combray* Marcela Prousta.

SADAŠNJOST BUDUĆNOST USPOMENE SJEĆANJE RELATIVNOST PROLAZNOST VJEČNOST TRAJANJE NESANICA SAN JAVA SMISAO	GLOG POTOK RIJEKA MORE CRKVA ZVONICI PUT PUTELJAK PERIVOJ ALEJA PARK
---	--

Prilog 4

Čitanje osjetilima (Sabljic, 2011:248)⁵

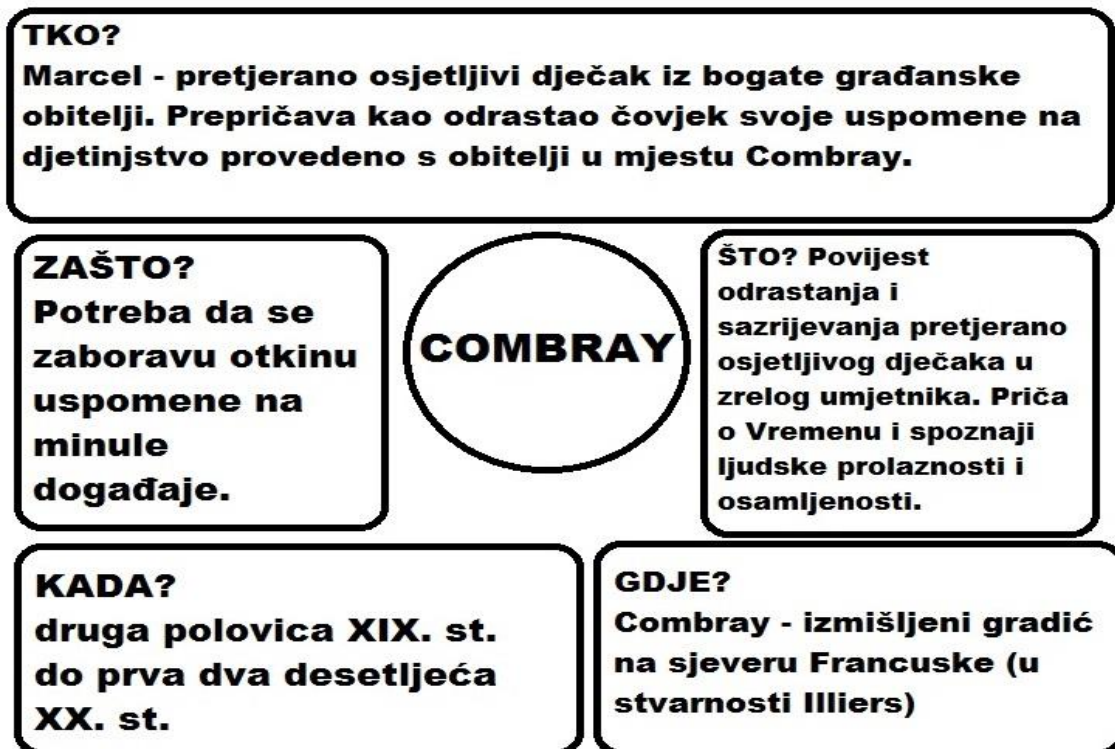
OSJETILNI PODRAŽAJ	CITAT
OKUS	„Ali u istom onom trenu kad mi je gutljaj čaja izmiješan s mrvicama kolača dotaknuo nepce, uzdrhtah jer sam osjetio kako se nešto neobično zbiva u meni.“ (Proust, 2004b:47)
MIRIS	„... sve što ima svoj određeni oblik i čvrstoću, (...), sve je to izašlo iz moje šalice čaja.“ (Proust, 2004b:49)
OPIP	„Odlazem šalicu i obraćam se svom umu.“ (Proust, 2004b:47)
VID	„Dakako, ono što tako trepti na dnu mene bit će da je neka slika, vizualna uspomena vezana za taj okus koja ga pokušava slijediti do mene.“ (Proust, 2004b:48)
SLUH	„... zaklanjam uši i pozornost od buke iz susjedne sobe.“ (Proust, 2004b:48) „... čujem jeku prevaljenih udaljenosti.“ (Proust, 2004b:48)

⁵ Autorica je diplomskoga rada prilagodila tablicu „Čitanje osjetilima“ i ispunila ju vlastitim primjerima za potrebu obrade romana *Combray* Marcela Prousta.

Prilog 5

Interpretacijski grafikon⁶

⁶ Autorica je diplomskoga rada izradila interpretacijski grafikon za potrebe obrade romana *Combray* Marcela Prousta.

Prilog 6

Slikokaz – slike (majčinstvo)

Prilog 7

Problemska tablica⁷

Broj	Problem	Epizoda u kojoj se pojavljuje
1.	Snovi otkrivaju stvarnost.	„Kad čovjek spava, on zapravo drži na niti oko sebe sate, poredak godina i svjetova. Čim se probudi, instinktivno im se obraća i u tren oka očitava na kojoj se točki zemlje nalazi, i vrijeme što je proteklo do buđenja: ali se njihov raspored može izmiješati, poremetiti.“ (Proust, 2004b:11)
2.	Pretjerana roditeljska briga onesposobljava dijete za samostalan život.	„Svi osim bake koja je smatrala da je 'na selu šteta ostati u zatvorenoj prostoriji' i koja je vodila beskrajne razgovore s ocem u one dane kad je padala kiša i kad me otac slao u sobu čitati umjesto da ostanem vani. – Ovako nikad neće biti snažan ni odlučan – tužno bi rekla baka – a ovom je malom potrebno i te kako mnogo snage i volje. –“ (Proust, 2004b:16)
3.	Čovjek je rob navike.	„Navika! onako moćna da štošta vješto sredi ali i vrlo spora, isprva nam ostavlja duh sretan kad je već stekne, jer bez navike, samo svojim vlastitim sredstvima, ne bi bio kadar učiniti stan pogodnim za stanovanje.“ (Proust, 2004b:14)
4.	Čitanjem knjiga osoba gubi osjećaj za stvarnost.	„Tako nam se i srce u životu mijenja, a to je najgora bol, samo što tu bol osjećamo tek pri čitanju, u mašti: u zbilji se mijenja onako kako se zbivaju i neke prirodne pojave, toliko sporo da ostajemo pošteđeni samog osjećanja da se nešto promijenilo, premda možemo redom pratiti svako od uzastopnih stanja u tim mijenama.“ (Proust, 2004b:86)

⁷ Autorica je diplomskoga rada ispunila problemsku tablicu vlastitim primjerima problema koji se pojavljuju u romanu *Combray* Marcela Prousta te ih potkrijepila navodima iz teksta.

Prilog 8

Karakterološka tablica⁸

PISAC I DJELO	LIK	KARAKTERISTIKE	POSTUPCI, SITUACIJE, RIJEČI, REČENICE
Marcel Proust, <i>Combray</i>	Marcel	<ol style="list-style-type: none"> 1. dijete koje ne podnosi osamljenost i odvojenost od voljenih osoba, osobito od majke i bake 2. dijete pretjerano osjetljivih živaca 3. pretjerano privržen majci – odbija usnuti prije nego mu da poljubac za	<p>„U Combrayu je moja spavaća soba svakoga dana , već rano pred večer, mnogo prije nego što ću leći u postelju i mirno bdjeti, daleko od majke i bake, bivala stalni i bolni predmet mojih misli.“ (Proust, 2004b:14)</p> <p>„Svi osim bake koja je smatrala da je „na selu šteta ostati u zatvorenoj prostoriji“ i koja je vodila beskrajne razgovore s ocem u one dane kad je padala kiša i kad me otac slao u sobu čitati umjesto da ostanem vani. – Ovako nikad neće biti snažan ni odlučan – tužno bi rekla baka – a ovom je malom potrebno i te kako mnogo snage i volje. –“ (Proust, 2004b:16)</p> <p>„Dok bih odlazio uza stube na spavanje, jedina mi je</p>

⁸ Autorica je diplomskoga rada ispunila karakterološku tablicu vlastitim primjerima koji se pojavljuju u romanu *Combray* Marcela Prousta te ih potkrijepila navodima iz teksta.

		<p>laku noć</p> <p>4. iskustvom osjetila (okusa i mirisa) rekonstruira prošlost u svome duhu</p>	<p>utjeha bila što će mama, kad već budem u postelji, doći da me poljubi. (...) Gdjekad bih već nakon poljupca, kad je otvarala vrata da ode, poželio da je zovnem natrag, da joj kažem: „Poljubi me još jedanput!“ ali znao sam da bi se umah naljutila (...). (...) Čim bih pak vidio da sam je rasrdio, izgubio bih sav onaj mir koji mi je donijela čas prije, sagnuvši nad moju postelju svoje voljeno lice (...). (Proust, 2004b:18)</p> <p>„I kao u onoj igri kojom se Japanci zabavljaju spuštajući u porculansku zdjelu punu vode komadiće dotad bezličnog papira koji se, netom skvase, istežu, savijaju, boje, mijenjaju, pretvarajući se u cvijeće, kuće i određene prepoznatljive osobe, tako je i sad sve cvijeće iz našeg vrta i iz Swannova perivoja, svi lopoči s rijeke Vivonne i oni dobri ljudi sa sela, njihovi mali domovi, i crkva, i sav Combray s okolicom, sve što ima svoj određeni oblik i</p>
--	--	--	--

		<p>5. dječak koji proživljava svijet knjige intenzivnije od zbiljskoga svijeta</p>	<p>čvrstoću, i grad, i vrtovi, sve je to izašlo iz moje šalice čaja.“ (Proust, 2004b:49)</p> <p>„Iza tog glavnog uvjerenja, što je čitanje neprestano odašiljalo impulse iznutra prema vani, prema otkrivanju istine, dolazile su emocije koje su u meni izazivali događaji u kojima sam sudjelovao, jer su ta popodneva bila nabijenija dramatskim zbivanjima nego često cijeli jedan život.“ (Proust, 2004b:85)</p>
--	--	--	---

Prilog 9

Nosač zvuka za roman *Combray*⁹

⁹ Autorica je diplomskoga rada sama osmislila nosač zvuka koji prati tematski radnju romana *Combray* Marcela Prousta.

ALBUM: Combray

POPIS PJESMA PO EPIZODAMA IZ ROMANA

I. SNOVI

1. Yiruma – Dream a Little Dream of Me

II. DJETINJSTVO (*laterna magica*)

2. Robert Schumann – Sanjarenje iz *Dječjih prizora*
3. Robert Miles – Children
4. Enya – Fairytale

III. MAJKA (poljubac za počinak)

5. Vlatko Stefanovski i Miroslav Tadić – Uči me majko, karaj me

IV. AROMA SJEĆANJA (lipov čaj i *madeleine* kolačić)

6. Yiruma – Remember the Scene

V. SVIJET KNJIGE

7. Enya – Book of Days

VI. PUT K SWANNU

8. Tchaikovsky: Swan Lake, Op. 20-3, Dance of the Swans

VII. BIJELI I CRVENI GLOG

9. Tchaikovsky: The Nutcracker Suite, Op. 71A-10, Waltz of the Flowers
10. Strauss mlađi: Rosen au dem Süden Waltzes, Op. 388

VIII. GILBERTE SWANN

11. Franz Liszt – Liebestraum
12. Maksim Mrvica – Hana's Eyes

IX. RIJEKA VIVONNE

13. Bedřich Smetana – Vltava
14. Strauss mlađi: An der Schönen, Blauen Donau, Op. 314
15. Enya – River
16. Yiruma – River Flows in You

X. VOJVOTKINJA GUERMANTES

17. Maksim Mrvica – Dance of the Baroness

XI. VRIJEME (uspomene iz Combraya)

18. 2Cellos – Clocks
19. Yiruma – Leave behind

Prilog 10

Literarni kviz¹⁰

---

¹⁰ Autorica je diplomskoga rada prevela i izmijenila za potrebe svoga rada literarni kviz koji je preuzela sa sljedeće internetske stranice: SparkNotes. © 2014. *Swann's Way: Review Quiz*. <http://www.sparknotes.com/lit/swannsway/quiz.html> (24. lipnja 2014).

Kviz – Marcel Proust, *Combray*

1. Tko je najdraži Marcelov pisac:

- A) Voltaire
- B) Proust
- C) Bergotte
- D) Flaubert

2. S kojom se povijesnom ličnošću Marcel poistovjećuje?

- A) Luj XIV.
- B) Franjo I.
- C) Boniface de la Mole
- D) Luj XVI.

3. Swann je:

- A) stolar
- B) bankovni službenik
- C) svećenik
- D) plemenitaš

4. U kojem mjestu Marcel provodi djetinjstvo?

- A) Combray
- B) Pariz
- C) Balbec
- D) Versailles

5. Što prvo opisuje Marcel kada pokušava pisati?

- A) Slavoluk pobjede
- B) Combraysku crkvu
- C) rijeku Vivonne
- D) Versailles

6. Koliko Marcel ima braće i sestara?

- A) jednog
- B) dvoje
- C) jedinac
- D) četiri

7. Što Marcel jede kada ga njegovo sjećanje odvede nazad u Combray?

- A) špagete
- B) palačinke
- C) sladoled
- D) kolačić *madeleine*

8. Koga Marcel zatječe zajedno dok špijunira?

- A) Vinteuila i Bergottea
- B) Odettu i Swanna
- C) Vinteuilovu kćer i njezinu ljubavnicu
- D) Nikoga od navedenih

9. Koji je uzrok smrti tete Léonie?

- A) giljotina
- B) prirodna smrt
- C) vješanje
- D) samoća

10. Koga Marcel vidi s Odettom i Charlusom?

- A) Gilbertu
- B) Swanna
- C) Albertinu
- D) Napoleona

11. Koje su boje Gilbertine oči?

- A) plave
- B) zelene
- C) smeđe
- D) crne

12. Kada je Proust objavio *Put k Swannu*?

- A) 1889.
- B) 1913.
- C) 1789.
- D) 1900.

13. Koje boje Marcel misli da su Gilbertine oči?

- A) plave
- B) crne
- C) smeđe
- D) zelene

11. Literatura

1. Botton, Alain de. *Kako vam Proust može promijeniti život*. Zagreb: SysPrint, 1999.
2. Diklić, Zvonimir. *Lik u književnoj, scenskoj i filmskoj umjetnosti: metodički aspekti*. 2., neizmijenjeno izdanje. Zagreb: Školska knjiga, 1990.

3. Dujmović-Markusi, Dragica, Sandra Rossetti-Bazdan i Terezija Pavić-Pezer. *Književni vremeplov 4: čitanka iz hrvatskog jezika za četvrti razred gimnazije*. 2. izdanje. Zagreb: Profil, 2011.
4. Dujmović-Markusi, Dragica, Sandra Rossetti-Bazdan i Terezija Pavić-Pezer. *Književni vremeplov 4: radna bilježnica iz hrvatskog jezika za četvrti razred gimnazije*. 2. izdanje. Zagreb: Profil, 2011.
5. Goldstein, Ivo, ur. *Povijest: Kolonijalna carstva i imperijalizam (1871. – 1914.)*, knjiga 15. Zagreb: Biblioteka Jutarnjeg lista, 2008.
6. Hudeček, Lana, Milica Mihaljević, Josip Pilić i Blanka Mesić. *Hrvatski jezik, jezično izražavanje i književnost IV: udžbenik za IV. razred četverogodišnjih strukovnih škola*. 1. izdanje. Zagreb: Profil, 2003.
7. Lehrer, Jonah. *Proust je bio neuroznanstvenik*. Prvo izdanje. Zagreb: Algoritam, 2012.
8. Pandžić, Vlado, Josip Kekez i Mile Mamić. *Hrvatski 4: jedinstveni udžbenik za IV. razred strukovnih tehničkih (četverogodišnjih) škola*. Zagreb: Profil, 1998.
9. Pandžić, Vlado i Josip Kekez. *Književnost 4: udžbenik za IV. razred gimnazije*. IV. izdanje. Zagreb: Profil, 1998.
10. Paprašarovski, Marija, prev. *Marcel Proust: Pisma*. Zagreb: Hrvatsko filološko društvo, 2006.
11. Perović, Stjepan. *Iz radionice velikih majstora: Kako su stvarali književnici II*. Zagreb: Školska knjiga, 1958.
12. Peterlić, Ante. *Osnove teorije filma*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada, 1996.
13. Plevnik, Jasna. *Proustovsko pitanje: Recepcija U traganju za izgubljenim vremenom u Hrvatskoj*. Zagreb: Nakladni zavod Matice hrvatske, 1990.
14. Proust, Marcel. *Put k Swannu: Combray*. Preveo i priredio Mate Maras. Metodički obradila Mirjana Živny. Zagreb: Školska knjiga, 2004a.
15. Proust, Marcel. *U traganju za izgubljenim vremenom: Pronađeno vrijeme II*, svezak XIII. Zagreb: Zora – Mladost, 1972.
16. Proust, Marcel. *XX. STOLJEĆE: Put k Swannu*, knjiga 16. Zagreb: Biblioteka Jutarnjeg lista, 2004b.
17. Pule, Žorž (G. Poulet). *Čovek, vreme, književnost*. Beograd: Nolit, 1974.
18. Rosandić, Dragutin. *Hrvatski jezik i književnost: udžbenik za 4. razred četverogodišnjih strukovnih škola*. 4. izdanje. Zagreb: Školska knjiga, 2004.
19. Rosandić, Dragutin. *Metodika književnoga odgoja: Temeljci metodičkknjiževne enciklopedije*. Zagreb: Školska knjiga, 2005.

20. Sabljčić, Jakov. *Iz metodičke teorije i prakse nastave književnosti*. Podgorica: Institut za crnogorski jezik i književnost, 2011.
21. Skupina autora. *Čitanka 4: udžbenik za 4. razred gimnazije*. Sedmo izdanje. Zagreb: Školska knjiga, 2007.
22. Solar, Milivoj. *Povijest svjetske književnosti: kratki pregled*. Zagreb: Golden marketing, 2003.
23. Šafranek, Ingrid. *Ključ za književno djelo: Stendhal, Gustave Flaubert, Marcel Proust*. Zagreb: Školska knjiga, 1995.
24. Šeta, Višnja. *Projekt: Poziv na čaj (razvijanje čitateljskih interesa i navika putem školske izložbe)* u: *Zbornik radova: Proljetna škola školskih knjižničara, Crikvenica, 1993*. Rijeka: Grafoekspres, 1994.
25. Žmegač, Viktor. *Književnost i glazba: Intermedijalne studije*. Zagreb: Matica hrvatska, 2003.

12. Internetski izvori

A) NASTAVNI PROGRAMI

1. Nacionalni centar za vanjsko vrednovanje obrazovanja, © 2006.
<http://www.ncvvo.hr/drzavnamatura/web/public/dokumenti> (24. lipnja 2014).

- *Nastavni plan za strukovne škole: Hrvatski jezik za četverogodišnje strukovne škole (sa satnicom: I. razred – 3 sata, II. razred – 3 sata, III. razred – 3 sata, IV. razred – 3 sata).* http://dokumenti.ncvvo.hr/Nastavni_plan/strukovne/hrvatski-3-3-3-3.pdf (24. lipnja 2014).
- *Nastavni plan za strukovne škole: Hrvatski jezik za četverogodišnje strukovne škole (sa satnicom: I. razred – 4 sata, II. razred – 4 sata, III. razred – 3 sata, IV. razred – 3 sata).* http://dokumenti.ncvvo.hr/Nastavni_plan/strukovne/hrvatski-4-4-3-3.pdf (24. lipnja 2014).
- *Nastavni plan za strukovne škole: Hrvatski jezik za trogodišnje strukovne škole.* http://dokumenti.ncvvo.hr/Nastavni_plan/strukovne/hrvatski-3.pdf (24. lipnja 2014).
- *Nastavni program Biologije za gimnazije.* http://dokumenti.ncvvo.hr/Nastavni_plan/gimnazije/obvezni/biologija.pdf (11. srpnja 2014).
- *Nastavni program za Glazbenu umjetnost.* http://dokumenti.ncvvo.hr/Nastavni_plan/gimnazije/obvezni/glazbeni.pdf (28. kolovoza 2014).
- *Nastavni program za Hrvatski jezik: Hrvatski jezik za gimnazije.* http://dokumenti.ncvvo.hr/Nastavni_plan/gimnazije/obvezni/hrvatski.pdf (24. lipnja 2014).
- *Nastavni program za Likovnu umjetnost.* http://dokumenti.ncvvo.hr/Nastavni_plan/gimnazije/obvezni/likovni.pdf (28. kolovoza 2014).
- *Nastavni program za Psihologiju.* http://dokumenti.ncvvo.hr/Nastavni_plan/gimnazije/obvezni/psihologija.pdf (11. srpnja 2014).

B) FILMOVI

1. Internet Movie Data Base. © 1990-2014. Akerman, Chantal, redateljica. *Zatočenica (La captive)*, 2000. http://www.imdb.com/title/tt0216605/?ref =nv_sr_1 (24. lipnja 2014).

2. Internet Movie Data Base. © 1990-2014. Ruiz, Raoul, redatelj. *Pronađeno vrijeme (Le temps retrouvé, d'après l'oeuvre de Marcel Proust)*, 1999.
<http://www.imdb.com/title/tt0189142/> (24. lipnja 2014).
3. Internet Movie Data Base. © 1990-2014. Schlöndorff, Volker, redatelj. *Zaljubljeni Swann (Un amour de Swann)*, 1984.
http://www.imdb.com/title/tt0088315/?ref_=fn_al_tt_1 (24. lipnja 2014).

C) SLIKE

1. Google pretraživanje. Amazon, © 1996-2014. *Zaljubljeni Swann* (1984.).
<http://www.amazon.com/Swann-Love-Jeremy-Irons/dp/B00020VZUW> (24. lipnja 2014).
2. Google pretraživanje. Antikvarijat Phoenix, Subotica. *Ciklus romana u više svezaka. s. a.* <http://www.antikvarijat-phoenix.com/u-traganju-za-izgubljenim-vremenom-1-13-knjiga-48> (24. lipnja 2014).
3. Google pretraživanje. Can Proust Change Your Life?. Phyllis Odessey. *Marcel Proust (portret)*. 17. listopada 2013. <http://phyllisodessey.wordpress.com/2013/10/17/can-proust-change-your-life/> (24. lipnja 2014).
4. Google pretraživanje. Falando em Literatura. Fernanda Jiménez. *Marcel, majka i Robert*. 20 svibnja 2014. <http://fernandajimenez.com/2014/05/20/resenha-em-busca-do-tempo-perdido-no-caminho-de-swann-marcel-proust/> (24. lipnja 2014).
5. Google pretraživanje. Flickr. [Yvette Gauthier](#). *Jeanne Weil*. 4. svibnja 2011. <https://www.flickr.com/photos/51366740@N07/5685940423/in/photostream/> (24. lipnja 2014).
6. Google pretraživanje. Movie Collector Connect, © 2000 – 2014. *Zatočenica* (2000.).
<http://connect.collectorz.com/movies/database/la-captive-2000> (24. lipnja 2014).
7. Google pretraživanje. Movie Review Query Engine, © 2010. *Pronađeno vrijeme* (1999.). http://www.mrqe.com/movie_reviews/le-temps-retrouve-dapres-loeuvre-de-marcel-proust-m100003585 (24. lipnja 2014).
8. Google pretraživanje. Na linha. *Robert i Marcel*. 9. travnja 2012.
http://marciacl.typepad.com/na_linha/page/4/ (24. lipnja 2014).
9. Google pretraživanje. The Sydney Morning Herald: Entertainment. Lost and Found. Philippa Hawker. *Mladi Proust*. 9. studenog 2013.
<http://www.smh.com.au/entertainment/lost-and-found-20131107-2x304.html> (24. lipnja 2014).

10. Google pretraživanje. Wikimedia Commons. *Adrien Proust*. 19. studenog 2010.
http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Adrien_Proust_Nadar.jpg (24. lipnja 2014).

D) OSTALO

- **kviz**

1. Google pretraživanje. SparkNotes. © 2014. *Swann's Way: Review Quiz*.
<http://www.sparknotes.com/lit/swannsway/quiz.html> (24. lipnja 2014).

- **slikokaz – majčinstvo**

1. Google pretraživanje. AllPosters.co.uk. Charles West Cope. *George Herbert and His Mother*. s. a. http://www.allposters.co.uk/-sp/George-Herbert-and-His-Mother-Posters_i10056790_.htm (24. lipnja 2014).
2. Google pretraživanje. AllPosters.com. George Goodwin Kilburne. *Mother and Daughter*. s. a. http://www.allposters.com/-sp/Mother-and-Daughter-Posters_i10061650_.htm (24. lipnja 2014).
3. Google pretraživanje. Flixya, © 2013. *Very good painting for you*.
<http://www.flixya.com/photo/1954975/very-good-painting-for-you-> (24. lipnja 2014).
4. Google pretraživanje. framingpainting.com, © 2014. Bernardus Johannes Blommers. *Mother's Little Helper*.
http://framingpainting.com/painting/mother%27s_little_helper-21645.html (24. lipnja 2014).
5. Google pretraživanje. framingpainting.com, © 2014. Paul Peel. *Mother Love*. s. a. http://framingpainting.com/painting/mother_love-14945.html (24. lipnja 2014).
6. Google pretraživanje. Minus, © 2014. *A mother's love*.
<http://minus.com/lbw9xISRZKqYHL> (24. lipnja 2014).
7. Google pretraživanje. PaintingHere.org, © 2014. Edwin Harris. *Portrait of a mother and daughter reading a book*.
http://www.paintinghere.org/painting/portrait_of_a_mother_and_daughter_reading_a_book-23422.html (24. lipnja 2014).
8. Google pretraživanje. PriceScope: Premier Diamond & Jewelry Community, © 2000 – 2014. Sithathoriunet. *Portret kraljice Elizabete II s djecom*. 23. prosinca 2010. <http://www.pricerscope.com/forum/around-the-world/william-and-kate-and-diana-s-ring-t152544-360.html> (24. lipnja 2014).

9. Google pretraživanje. saleoilpaintings.com. Jozef Israels. *Mother and Child by the Sea. s. a.* <http://www.saleoilpaintings.com/oil-painting/jozef-israels-mother-and-child-by-the-sea.html> (24. lipnja 2014).
- **strip**
    1. Google pretraživanje. ebookbrowse, © 2010. *Combray strip*. 6. siječnja 2012. <http://ebookbrowse.net/combray-strip-pdf-d280978419> (24. lipnja 2014).
  - **video**
    1. YouTube. RPMXLII. *Monty Python - Summarize Proust Competition Uncensored*. 15. ožujka 2009. <http://www.youtube.com/watch?v=uwAOc4g3K-g> (24. lipnja 2014).